

„mintha mi szakítnánk szét a világot”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
IX. ÉVFOLYAM 1999. 15. (293.) SZÁM — AUGUSZTUS 10.

ára 2000 lej

Zongor Gábor: Kútidő

LÁSZLÓFFY ALADÁR Fölszállott a szobor

Vajon mi jár a szobrok fejében?... Arra a sunyi kicsinyességre gondolva, ahogy a román vezetők a jó szomszédságot s a visszamenőleges érvényű megbékélést akarják eljátszani mostanában, az aradi vértanúk elbontott emlékművének sorsában is — csak hangsúlyozni szeretném, hogy formáját, esztétikai értékét tekintve bármilyen is egy-egy szobor, a tartalmáért szoktunk ragaszkodni hozzá. Az emlékművek csak porhüvelyei annak, hogy mit tartunk, mit őrzünk múltunk jóhíréből. Intelligencia és árnyalatérzék kérdése viszont, hogy mibe keveredhetünk

(nem régi szobrok, hanem) régi tényállások fenntartása révén. Fenntartása közben. Fenntartása fejében. Vagyis amikor senki nem akar engedni a negyvennyolcból. "Hideg szobor vagy, meg sem értenéd" — legyinthetnénk a szomszédságra, egymásra, önmagunkra, hiszen bő készletünk van e löregyártott áriákból és operettkettősökből. De Mohácsokból és Trianonokból is. Ezért a nagyobbik baj, hogyha a tényekre, az igaz-szára kell legyinteni, bármilyen nemes cél követelje újra és megint a kompromisszumokat. Mert újra meg újra tizenhármaink, ezerháromszázaink, egymillióháromszázazreink mártírizálódnak újabb október hatodikán, hiába

>>>>> folytatás a 2. oldalon

PINTÉR LAJOS

Gyöngysor és sebhely

Európa fényei, városai:
gyöngyök és sebhelyek.
Újszülöttek néznek veletek
farkas-szemet: vesztőhelyek —
és elaggott remények a
feldöntött bölcsők körül, Európában.

Emlékszel kedves, gesztenyét szedtünk,
kezünkben tartottuk a
didergő vadgesztenyét.
Október volt, aradi vértanúk napja:
néztük, ahogy egy aprócska gyertya
pislákol még s a körmünkre ég.
Szemünkben talán könny-csepp is csillant,
gyöngye harmat volt, ösztövé.
Buda és Pest, Berlin és Lipcse,
Prága és Pozsony: gyöngyök és
sebhelyek, Gdansk és Varsó,
mindenütt emberek — Vilnius,
Riga és Tallin, mintha a Balti
tenger vigyáznék nézne a tenger népre.
S Brassóban is a Fekete templom
falai újra égnek,
a feketénél is feketébbek,
gyöngyök és sebhelyek.
Városaim, csillogó városok
az Európa-gyöngysoron.
Mindenütt egyazon génusz jár:
a testőri tankok elé
fölemelt kézzel
patyolat ingben ő áll.
Mindenütt egyazon génusz jár:
az idő mélyén ő vacog,
Ő aki itt ül szívemben,
Ő a szabadság csillaga.

Egy hangot hallani, s ez
büszke hang,
de nincs benne gőg, nincs benne rang.
Föld-mélyből fölzend ő,
de nincs benne kolduló harag:
érette szóljon a harang.

- Szőcs István tanulmánya
- Lászlóffy Csaba kritikája
- Molnár H. Lajos:
Volt egyszer egy udvar
- Dante-műhely
- SERÉNY MÚMIA

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

15

GÁL ÉVA EMESE

Jelentés

Jelentem: velem nem történik semmi.
A nyomorom nő, nem én süllyedek.
Máholnap nincs miből kenyeret venni.
Az éhezésem áll két ékezet,
ami lekottázható, mint az ének,
és harsogható, mint a himnuszok.
Ó, csak addig éhezem, amíg élek!
Csak addig fázom, addig harsogok
boldogságról e gyönyörű hazában,
ahol egyre meghátrál a jelen,
és mégis arra kényszerít, hogy játsszam
ezredmagammal kis főszerepem
egy tragikomikus történelemben,
ahol drámai helyzet, hogy vagyok.
Az évszázad rajként húz el felettem.
A koszosói albán-magyarok
kis motyókkal egyre menekülnek,
és nem érzékelnek soha sehol.
A földről szülőföldről el-eltűnnek,
ha délibábbá válik a haza.
Bombák hullhatnak, lánghat az éden,
fölszállhat minden szót a halál,
millió főszereplő halhat éhen,
jelentem: nem történik semmi már.

Szavak között

Tegy úgy néha, mintha megértenél!
A szavak között táguló világból
a csendet söpri vissza ránk a szél.
A gondolat mind távolabb világol,
mintha fényét elhagytuk volna már.
Mondd, elképzelhetsz-e kietlenebbet,
annál, hogy eltűnik a láthatár,
és bábai leszünk a végtelennek?
Közös egünk egyszer csak szertek hull.
Fölad vonzást, kerengést, álmod, átkot,
minden kis részben ellentéte dül,
mintha mi szakítanánk szét a világot,
s kisodródik magából a világ.
Céltalan és oktalan lesz a vesztés,
amelyben fölszámolja önmagát
a létünknek hazát adó teremtes,
ha egymást érteni a szó kevés,
ha kihalnak azok a jelentések,
amelyek egy végtelen ölelés
körébe írják bele a véget.
Tegy úgy néha, mintha megértenél!
Hadd tegyek úgy, mintha megértenék!
A csöndet fújja, söpri ránk a szél,
s a szavak között elmúlik az élet.

Nosztalgia

Emlékeztek-e még a régi nyárra,
mikor a lelünk végtelenre tört?
A pillanatnak nem volt már határa,
nagyon mélyen alattunk volt a föld,
és minden salak úgy égett a tűzben,
amelyben arcunk megmosakodott,
hogy sorsunknál igazabbá hevülten
örizhesse nekünk a holnapot.
Nem tudom már, mi volt az ígéret,
de kevés volt hozzá a világ.
Egyre hunytak benne hívó fények,
mintha megsemmisítené magát,
és hitünk, lelünk lassan befáradt,
hogy napot teremtsen a semmiből.
Elhamvadott bennünk ez a furcsa század,
ami múltat, jövőt egyszerre öl,
és soha nem békül meg jelenével,
csak áttapos a hulló percekben,
az elmúlás csonka idővel érvel,
s megsebesül minden történelem.
A csöndet most szakítja el az óra
lúktetése: késő van és korán.
Egy régi elmúlt nyár konok mutatója
körül pörög az örök délután.

Fölszállott a szobor

>>>>> folytatás az 1. oldalról

szállhat fel állítólag szabadon már a páva
Jilávára, Doftánára, Szamosújvárra, Vácra,
Ljubljankára, az Andrássy út 60-ra, a várme-
gyeházára. Megaláztatásunk barguzinjaira.
Nincs bármire, mindenre alternatíva.

"Én magammal akarok békében élni, nem
a világgal" — írja Petőfi 1848. szeptember
8-án válaszában Vörösmartynak. Ez tulaj-
donképpen viszontválasz. Valami olyan lel-
ki-szellemi hadműveletsorban, melyet ő
maga kezdett el a "Nem én tépem le homlo-
kodról, magad tépted le a babért" motívumot
bevető híres támadásával, s amelyik nem ket-
tőjük, hanem az egész nyárra lelassult már-
ciustizenötödike baját világítja át. A magyar
politikai tektonika nagy rétegei nem egyfor-
ma sebességgel mozogtak. Mint soha. Más-
hol tartott például Petőfi, és máshol — nem
is Vörösmarty — hanem az egész elkezdett
forradalom. Most, mikor ezt a programot
meghirdeti, a költő már túl van jóval a nyári
"első szabad választások" körüli személyes
csalódásokon, mondhatni: tragédián, kiáb-
ránduláson abból, hogyan is működik a nép.
Hát még 48-49 közepe táján se úgy, mint a
Föltámadott a tengerben megelőlegezett láto-
másban! A látszólagos leszorítottság, mely-
ben hej de csinompalkós mélabú, hetykeség
és szabadságvágy vegyül, gyűl halomba —
ahányszor csak végetér az ordítózó ünneplés,
lazul a szorítás —, valami miatt sosem lép
működésbe többé, nem sikerül erőműbe fog-
ni nagyra hivatott energiáit. Ezeket a szépre-
ményű energiákat! Mert ötvenhat elfojt-
ásának energiája is végül is, mind rendes
hegy, szült egy 89 óta fogóból fogóba tántor-
gó egeret.

Hallgassunk egy pillanatra oda, mit
mond a költő, mikor nem versben futja körül
a maga híresen egyetlen és legkedvesebb
gondolatát: "Ha valamely eszme világszerű-
vé lesz, előbb lehet a világot magát megsemmisíteni, mint belőle azon eszmét kiirtani. És
ilyen most a republika eszméje. Azonban a

monarchiának van még jövője ná-
lunk...ezért nem kiáltottam ki a republikát,
nem lázítottam (mint rámfogják), csak meg-
pendítettem az eszmét, hogy szokjunk hoz-
zá... A keresztényen vallásnak csak tizenkét
apostola volt, mégis elterjedt; hogyné terjed-
ne el a republika, melynek már annyi apos-
tola van és annyi mártírja volt!..."

Ha a "teltek-múltak az évek" mesefordul-
latát is Petőfi átszámítva akarjuk itt megad-
ni, akkor az egész fontos és rettenetes, de lám
túlélhető próba utóidejét úgy mondjuk el,
ahogy az írva vagyon Az apostol utolsó
passzusának elején: "Vénült, kihalt a szolgál-
nemzedék"... De még mielőtt kihalt volna a
mindig megerőltetett beletörődéstől és ki-
egyeztéstől, a mindig könnyebb lekerekítéstől
mint éléreállítástól, előbb szobrot állított —
ha már síremléket nem tudott — sokat dicsért
és agyonidézett géniusának. E szobor avatá-
sa táján fordulhatott meg a pesti parton Bla-
goje Brancic (1860—1915) szerb költő is, aki
ezt a verset írta; benne egy érdekes nosztalgia
nemes árnyalatának irigysége.

BLAGOJE BRANCIĆ

Petőfi Sándor budapesti szobra előtt

Emlékművet kaptál, rajta igaz képed,
Nagysága betölti az egész környéket,
Kit arra visz lába, meg kell állni annak,
Lássa dicsőségét Petőfi Sándornak —
S lássa a magyarok mélyeséges hálóját,
Hogy becsüli meg népe a sajátját.
Én se mentem úgy el, hogy ott meg ne álljak,
Hogyan engedett volna tovább a csodálat?
Hadd lássam, kire út arcának vonása,
Ki a magyar népnek büszke, dicső álma.
Bűn ez, bizony, nagy bűn, nekem
megbocsássák
Ifjú szédülem ártatlan túlzását:
Ha megérintem itt az érzékeny leplet,
S idézem a regét, a rég elfeledtet.
Hogy így történt, az már — csak
a szerb szerencse,
Most ne gondoljunk rá — mindenki felejtse.
Én se szólok többé, és ha könnyem támad,
Letörölöm, ne sértsem isteni műzsádat.

Hiszen velük mentél, — de ha megszólaltál,
Nem egy népnek, "minden népeknek"
daloltál...

S elegendő vigasz van ebben minékünk,
Hogy még se teljes így a mi veszteségünk.
Dalaid fajtádnak elmondták, feltárták,
Hogy miként szeresse honát, szabadságát,
S azokból mi is mind híven megtanuljuk,
Véreinkért harcunk hogyan is harcoljuk,
Dalod mindenkié — nekünk is daloltál,
S így már a mi sebünk sem olyan nagyon fáj.
Hódolok hát néked nagy világ költője,
Ami volt, az immár nem kerékkötője,
Hogy egy szerb talán most köszönthessen
téged

Nagy világ költője: dicsőség tenéked!
Ámbár könnyebb volna előtéd most szíveim,
Ha miénk maradhatsz, ami voltál, híven.
Srbadija, Újvidék. 1884.

Szerbből fordította: CSUKA ZOLTÁN

Végül adjuk át a szót Cs. Szabó Lászlónak, aki a PETŐFIÉK (München, 1973) című könyvében így sóhajt fel, visszavarázsolva felülmúlhatatlan esszébüvészetének cilinderébe ezt a palackba soha úgyse férő szellemet és annak bármiféle földi (bronz)mását: "A szobor rossz, mert hamis. Olyan korban emelték, amely szintén hazug volt. Petőfit kisajátították a Kiegyezés epigonjai s a szoboralak a szoboralítókról tanúskodik, az ő képviselőjük. Nemesi jurátus, daliás bálkirály feszít a talapzaton, ezt az ifjút Szendrey Ignácé repesve fogadták volna vejükké. Nem történne változás, ha ledőlne. Még akkor sem, ha eltűntetnék a talapzat helyét is. Ifjú szívekben s mindig tovább élnek az emlékeztető szent helyek, a határtalan Kiskunság, Koltó, a Pilvax kávéház, Múzeumkert, Segesvár és — legyen rá bizonyosság ez a hosszú tűnődés — még olyan helyek is, amerre nem járt, a párizsi Montrouge és Saint-Méry utca s a kommunárdok emlékfala, a Père Lachaise temetőben. Hol érted haltak meg, szent világszabadság."

1999. július

LÁSZLÓFFY CSABA

Ignác Rózsa "fiókgregénye": A vádlott — 1950—1952

Előbb hazafelé a vonatban kezdem el olvasni, azóta itthon. Kétszer is nekigyürkőztem, nem az olvasásnak. Az után le kellett tenni — tűnődni, szenvedni, ujjongani?!... Lehetetlen egyszerre megemészteni ezt a kötet formai kivitelezésének korszerűségével, tökéletességével vetekedő, tartalmát (nemcsak címét: A VÁDLOTT), tekintve azonban nagyon is különböző, egészen más időket megidéző könyvet, amely — a kilencven éve született és húsz éve elhunyt — Ignác Rózsa második életének dokumentuma. A Püski Kiadónál évekkel ezelőtt megjelent *Ünnepi férfiú* című nagyregény méltó társa; éppannyira találó ez esetben is Kodolányi Jánosnak, a meseternek az Ignác Rózsa írói megújulásáról írott jellemzése: "csodálatos, hogy milyen könnyen, egyszerűen élte meg a misztikumot a realitásban". Két megszenvedett mű. Csak hogy az élményt ezúttal másképp szenvedte meg.

Makkai Ádám, költő és chicagói nyelvészprofesszor, mint "az előszóíró utód" ajánlotta nekem az idei budapesti könyvhéten "öröksége" egyik példányát. A kötet előszavában ugyancsak élményszerűen avatja be az olvasókat a családi titokba, megajándékozva bennünket a "fiókgregény" nem közönséges fogalmával: "a fiókgregényt csak a szűk családi kör olvashatja; tagjai — ez esetben mostohaapám, Kotsis Lajos építésszerműnök és én — ieteszik a legfőbb esküt, hogy erről soha senkinek említést sem teszünk. A könyv kisebb részletekre osztva nyolc-tíz helyen rejtőzködik a lakásban szerteszét különféle alcímek alatt..."

A hajdani 16-17 éves *gépelő kistitkár*: az úrnő — az ugyancsak hajdani kovásznai-fogarasi református paplány — fia, aki 48 esztendeje ismeri az idén napvilágot látott (Tertia Kiadó, Budapest) "fehérholló könyvet".

Több mint lelemény. Élménynapló az ötvenes évek elejéről? Hagyatek?!... Nem korvázlat; még csak nem is törmelék. Mégis modern? Mégis mai?...

Pimaszul pontos — mondhatnák a divatos recenzió-stílus művelői. (Milyen sekély, súlytalan szó ilyenkor a posztmodern!) Nem játszik irodalmat, nem játssza meg (vagy pláne túl) magát. Ignác Rózsa könyvét a "belső emigráció" regényének nevezhetnők. Jókait Anna a *kétségtelenül ügyes illuzionistákat* állítja szembe a nem utólagos emlékezéssel, mely "szinkronban készült a szörnyű idővel". Maga a szerző is látja tulajdon hátrányát "a tehetségünkben is tehetségesebb, mert alkalmazkodni tudó" kortársaihoz viszonyítva. Makkai Ádám szerint "A vádlott" szinte "kötelező olvasmány" mindenki számára, aki gyermek volt 1956-ban, vagy a forradalom után született, és csak elbeszélésekből ismeri azt a fizikai és lelki terrort. (...) A vádlott megszegyenítő bizonyítéka az abszolút írói ellenállás lehetőségének egy olyan korban, melyről még ma is sokan azt mondják, hogy »nem lehetett áttekinteni«.

Ignác Rózsa különben, a könyv utolsó oldalainak egyikén, személyes

hangon vall arról fölismerhető kortársra utalva: "Írni? Nem írni? Nemrég hallottam, hogy egy hallgatásra kényszerített nagy népi írók egyezséget kötött... Elérte, hogy nyilvános bűnbánat nélkül jelentessék meg egy novelláskötetét. Igaz, hogy a kötet az író régi, zsírosparasztokat támadó írásából áll... Biztosan lesznek bőven olyanok, akik azt hiszik, hogy ma írta ezeket. De tény, hogy az eddigi gyakorlatól eltérően nem kell nyilvánosan bűnbánatot tartania. És persze milyen más lesz a visszhangja ennek a harminc évvel ezelőtt keletkezett írásnak, mint annak idején volt! (...) Könyvtárak ezrei útján az erőszakos rátkalmazással olvasáshoz szokó munkások meg parasztok között fogják terjeszteni a kötetet. Mintha csak azt bizonyítanák vele: Íme ez az író értekez harcolt!... az az alkotó mondja ezt, aki 1956 után sem volt hajlandó együttműködni a hatalommal, a forradalmat bár egyszer ellenforradalomnak minősíteni. Ezt nyilván nem bocsátották meg neki; igyekeztek hallgatásra ítélni nem csupán kisebbségi sorsban született — az *Anyanyelve magyar, a Levelek Erdélyből, a Keleti magyarok nyomában, a Született Moldovában* című —, irredentának minősített regényeit.

A vádlott szenvedő hőse, Dr. Dániel Ferenc, ez az állásából kirúgott magyar értelmiségi — akit a Rákosi-rendszer szellemi terrorja sorstársaival együtt szenvedésre ítélt, s akit Ignác Rózsa, a hátborzongató dolgoktól olykor csevegve olyan természetességgel kelt életre, ahogy csak az igazán nagy irodalom teszi —: tulajdonképpen "felesleges ember". Élnek azonban az irodalomban is társai, elődei Dániel Ferencnek, valamint Kalotay Ákosnak, a mauthauseni internálótábor 1944-ben megjárta nem zsidó, hanem dzsentri származású, "délceg külsejű" írónak s a regény többi szereplőjének. A vádlottban található leírások, gondolatársítások nem légtüres térben születtek. Az író hangja, a figurák megszólaltatása nemcsak a korhangulatot erősíti (aki átélte, annak a könyv minden lapja hiteles és élvezetes ma is), de némelykor rokon-ságot mutat Karácsony Benő, Bulgakov, Hamvas Béla utóbb kiadott kisregényeinek hangütésével, hangulatával, a Márai-naplók, vagy mondjuk, Pallavicini-Andrássy Borbála (Károlyné), az "örös grófné" hűga) kitelepítési naplójának világával. Nem könyvrecenziót készültem írni; inkább széljegyzeteket. Csak néhány mozzanatot emelek ki.

"Negyvenhárom éves vagyok — hangzik Dániel Ferenc főnöknőjének a vallomása. — Biztonságomat a szocialista rendszerben találtam meg, amelynek hasznos tagja vagyok. Az egyháznak is tagjai vannak, a Pártnak is. De az egyházból kiléptem..." Beosztottja pedig, akire fegyelmi, majd vég nélküli kálvária vár, a főnökhasszony komplexusa szerint: "destruál, és azt sugallja, hogy lelkesedésünk elrendelt, és szálnalmas figurák vagyunk, mikor parancsszóra lelkesedünk, noha még szálnalmasabbak volnánk, ha valóban lelkesednénk. De honnan ve-

szem, hogy egyetlen szó nélkül ezt mondta volna? Bernem van ez? Hát ezt képes ő kiváltani belőlem? Túrhetetlen! De ha mindazokat, akik a mi igazságunkat nem hiszik, megsemmisítjük... Mert ha egymillió ilyen ember kipusztult, újra szülehet millió ilyen tulajdonságú gyerek. Ez az irtandó rossz, ez az örökölhető, apró csíra benne van a munkásosztály rengeteg tagjaiban is. Irtani kell minden réteget-ben!..."

"A Párt maga a Gondviselés, egyháza az állam, inkvizítorai az államvédelmi közegek. A kultikus hely, az oltár: a vörös sarok, mely minden intézetnél, vállalatnál megtalálható. Konjait ki ne ismerne? Házi áldásként meg mindenütt feszít egy-egy idézet... A körmenetek, a búcsúk: a zászlós felvonulások. Sztálin, a népek Megváltója csodálatos módon éppen a téli napfordulón született. A mozgalmi dal szerint »új csillag fut fel az égre« és Sztálin »te dicső, te nagy, te fényhordozó...« A kereszténység 300 év alatt jutott odáig, hogy hagyományt alapítson és pogány mítoszokat öleljen magába; ez meg harminc év után jobban mitizál, mintsem az öreg Marx rémálmában valaha is láthatta volna..." A minden hájjal megkent karrierista "jó barát" szájából pedig ezt halljuk: "Az ember vagy halad velük együtt szabadon előre, vagy mehet a sítire... Megjegyzem — folyt a szó tovább Kis szaktársból — ne gondold, hogy én most itt kiadom neked magamat, és hogy nem hiszek az oroszok végső győzelmében, meg hogy nálad, a reakciónál akarok szavakat elejteni arra az esetre, ha mégis fordulna egyszer a világ. (...) Te persze nem is tudod, mit kockáztatok azzal, hogy idejöttem. Egy kirúgott reakcióhoz. Mond, miért nem védted magad, Ferikém? Miért nem hajtottál egy kicsit? Mire a nagy büszkeség? Mikor írt olyan ember, mint az a »megmondhassuk eztet, megvitathassuk aztat« Nikulics, a pedellus, politikai osztályvezető lesz. Ezt még nem is tudod..."

Lányom úgy olvasná, mint egy rejtvényt? Ezért is hangsúlyozza az előszóíró a könyv történelmi fontosságát; elképesztő adalékokat találni benne a korról; olyat, amit a történelemkönyvekben hiába is keresnénk.

"Ha a járőrelek egy-egy sornak a végéhez érnek, megkérdeik, milyen ez a sor? Van krumpolisor, hússor... Olgácska viccet kanyarint hirtelenében: »Eddig Olasz fasor volt Budapesten — ez meg milyen fasor? Talán...« és a Nagy Kopasz vezér nevét kuncogja az új fasorhoz, melyhez maga hahotázik a leghangosabban." Ők még jól élnek, azaz: esznek, isznak jóllakásig, mert mi más lehetne a jólét 1951-ben Budapesten egy jogvégeztet fakeskedő portáján? Elegánsan öltözködni nem lehet, mert elegáns anyagot kapni sem lehet, és a divat is mindinkább tipizálódik. Na de különben sem érdemes, mert nincsen hová és nincsen kinek; az operába is pulóverben járnak azok, akik járnak. (...) Ő szerb származású és görögkeleti vallású. Mint nagy patrióta és a hős szerb nép leánya azt gondolja, hogy a szerb nép mai vezére nem olyan gazember, nem lehet olyan, mint itt ezek..." (Döbbenetes, hogy közléről mennyire tisztán látta a különbségeket, a "békétáboron" belüli viszonyt.)

"Az 1951-es, több munkáslakást teremtő termelési akciót a sérelmet

szenvedő fél — akinek elkobzott lakása vált újonnan termelt lakássá — a kitelepítésre ítélt, reakciónak bélyegzett réteg deportálásnak hívja. Aki az üldözöttekkel érez együtt, az is annak nevezi. Nagyjából mindenki együtt érez velük, mert nem lehet tudni, ki kerül sorra. Hja, a származás! Ezredes volt az apja? Vigyék! Hogy most fonógyári munkásnő, az nem törli le származásának sötét bélyegét... Rangja volt tíz évvel ezelőtti? Államtitkár volt? Bérháza var. nagykereskedése? Kapitalistákra nincs szüksége a munkásfővárosnak. Mindenkinek van kitelepítésre ítélt rokona. Vagy ő maga sem egészen vörös, ha kissé megvakarják... És megvakarják. Évek óta dolgoznak nagy titokban a Statisztikai Hivatalban a kitelepítendő listáján. (...) Egyetlen munkás sem teszi le azért a munkát, mert embereket hurcolnak el. Elhítte a munkás, hogy mindez az apja javáért történik? Vagy meg van félelme? Mindenki azt reméli, hogy ő kivétel lesz..."

Ebben a csodálatosan megtervezett rendszerben REND van. "E rend okát és célját ugyan senki sem érti. De ki érne rá, ki merné megkérdőzni: miért?"

"...az a legújabb szokás, hogy az éléskamrákat átkutatják, és ahol többet találnak, mint amennyi tíz napra elegendő, ott az egész készletet lefoglalják, és becsmélő feliratokkal ellátva közszemlére teszik valamelyik kirakatban. Ebből is látható, hogy nem élünk a középkorban, mert nem a halmozót teszik közszemlére, hanem az árut. A rejtegetőt pedig egészen tapintatosan elrejtik valamelyik börtönben. (...) Ha az embernek az égvilágon már semmije sincsen, akkor még legalább ő maga megmaradhat. Az úrféleket is miért deportálták? Mert még volt valami kevesük. A házuk, a lakásuk... Ne legyen senkinek semmije? Na persze, ha így volna! Pár ezer embernek, a fejesekeknek, van..."

Az egész könyv (ahogyan Makkai Ádám az ajánlásban írta volt nekem): "meditációs anyag a múltból", mely anyja számára az egyetlen élet volt itthon, amely megadatott. Kivételes lelkiere volt szüksége ahhoz, hogy az alkotás kompromisszuma nélkül vállalja a kárlehetetlen jelent. "Vajon — gondolta hirtelen, míg felmarkolt egy halomnyi füzetet, s már nyitotta is a kis rozsdás vaskályha ajtaját, hogy ott egésze sorra mind —, vajon vannak-e még Moszkvában is fiókművek? Nem úgy, hogy az ottani, irányított irodalom betűtermelésének mértékét sem üttették volna meg, hanem úgy, mint nálunk, ahol még friss az elnyomás, és zseniek az elmúlt évek élményei? Vagy ott három évtized alatt már mindenki azt tette, amire ő most készül? Elégette-e a születetlen holtakat, mert befalazni, elásni sem meri már az elrendelt vonalról esetleg eltérő, de kész írásműveket? Lehetetlen, hogy akkora népnek ne legyenek valódi tehetségei, és lehetetlen, hogy csak akkorácskák legyenek, mint amekkorák a rendszer igájába törve manapság hangjukat hallatják..."

Gyanús lehet, hogy frissnek ható, élvezetes olvasmány ma is. Pedig mennyire nem könnyű a mondanivalója, s mindezt — a megrázó, biblia-mély hangulatú befejezés is tanúsítja — maradandó, egyedülálló üzenetként akkor, csaknem fél évszázaddal ezelőtt vetette papírra.

SZŐCS ISTVÁN

Rendhagyó magyar nyelvhasználat-történet

A MAGYAR NYELV c. folyóirat 1998. 3. és 4. számában jelent meg Hegedűs József fenti című tanulmánya. Hogy mitől *rendhagyó*? Azt mondja: "a/ A magyar nyelvhasználat története egyetlen más európai nép nyelvhasználatával sem vethető össze; teljesen egyedinek, unikális sajátosságokkal bíró történetnek tekintem, amelynek meghatározható, kitapintható, befolyásoló tényezői, eredői vannak. Így például a teljes rokonságunk a környező indo-európai népek (nyelvek) tengerében és közepében: mivel nyelvrokonsággal nincsen közvetlen földrajzi kapcsolatunk, szomszédságunk, így évszázadokon át nyelvi elszigeteltségben élünk és élünk ma is..."

Szerző sugallani akarja, hogy ismeri valamennyi európai nép nyelv kutatásának történetét és az azokhoz fűződő problémákat. További szövegének bizonyos pontatlanságai és elnagyoltsága ezt nem teszik hihetővé, s minden elmélyedés nélkül is kijelenthetjük, hogy a) az indo-erópai nyelvek kialakulásának körülményei is elég vitatottak, sőt egyre vitatottabbakká válnak az újabb nyelvelméletek és őstörténeti feltevések fényében, b) ezen belül is sok rejtély övezi például a szláv nyelvek kialakulását, c) nem beszélve sok kaukázusi nép nyelvének máig is tisztázatlan kérdéseiről, d) leginkább például ott van az *ugyancsak "rokontalan"* baszk nyelv Európa nyugati szögletében... és e) — különben is, noha nyelvrokainkkal nincsen közvetlen földrajzi kapcsolatunk, mégsem élünk éppen olyan nyelvi elszigeteltségben, mint szerzőnk és szakártársai hiszik. Azon a sok ezer szavon kívül, amelyeket a szomszédok nyelvéből kölcsönözöttek tekintenek — és amelyeknek elég nagy része nem is kölcsönzött — igen sok közös szavunk még több európai és közelkeleti nyelvvel is; de amelyeknek meglétét a finnugrsita nyelvészet vagy nem veszi tudomásul, vagy *véletlennek* tekinti. (Gondolok például első sorban a latin, aztán a görög nyelvre, meg néhány ritka, de feltűnő fontos egybeesésre egyes sémi nyelvek szavaival; na meg másokkal is.)

Egy tekintetben valóban *rendhagyó* Hegedűs József tanulmánya: szakít azokkal a minősítésekkel, amelyek szerint az akadémiai irányzattól eltérő "romantikusok", vagy filológus-nyelvészek és más ámokfutók dicső-ségszomjból, ficáncolási vágyból, nemzeti gőgből, a halzsiros atyafiságok megvetéséből kifolyólag maguk agyalták volna ki a "dicsőségesebb ősokeket"; kimutatja, hogy az összes téveszmék mind idegen hatások, tanítások *átvételei*... régebben csak a hun hagyományt tartották kölcsönzöttnek, Hegedűs szerint viszont az összes "őstörténeti csodabogár" nemcsak hogy *átvétele* nyugati tanításoknak, hanem ráadásul sok esetben elkésett és szörnyű lemaradásunkat tükröző, *lekésett* *átvételek*.

Ami igaz, az igaz. Bizonyíthatóan nyugati források előbb neveztek minket szkítának, parthusoknak, agarénusoknak, hunoknak meg számtalan másnak, mint magunk. Márcsak azért is, mert a nyugati írott források régebbiek a mieinknél. (Emlékszem, vagy húsz évvel ezelőtt, amikor a *Tiszatáj* nevezetes szumír vitája zajlott, egyes ifjú ré-

gészek milyen óbégatva mondogatták, hogy hát mi délibábosok nem vesszük észre, hogy csak mi mondunk ilyen vadakat, és mások ezt rólunk miért nem mondják? — Nos, most ők is látják, hogy nemcsak hogy mások is mondták, hanem azokhoz képest "elviselhetetlenül elkésették" is vagyunk — bizony, még a szumír-magyar rokonítgatás is átvétel... *minden álmunk lalla-lalla, másutt megunt ócskaság már.*

Röviden tekinti át a finnugor nyelvészet magyar vonatkozású történetét, viszont, méltányolni kell: felelemleti, hogy ezt bizonyos nyugati szerzők milyen rosszindulatú, gúnyos és politikai célzatú körítésekkel terjesztették, ami érthetővé tette már önmagában is a magyarság egyrészének visszarettenését e tanoktól. Viszont ő is elhallgatja, hogy a magyar közvélemény egésze nem fogadta olyan elutasítással, mint egyes nyelvészek és politikusok, nem is esett olyan rosszul ez a társadalom nagyobb részének, mint ahogy ezt a kárörvendezésre felkészülten szerették volna "egyesek" látni; hiszen a kor legnépszerűbb regénye, Dugonits *Etelkája* és folytatása eme új tan jegyében fogant és falták az akkori olvasók!

Viszont ellent kell mondanunk a Nyugat elkészett követése tekintetében éppen finnugoros vonatkozásban: Sajnovics *Demonstrációja* kapcsán írja Hegedűs: "Lakó György (egyidőben a főfő finnugoros központ vezetője) azon tűnődik, vajon Sajnovics a modern összehasonlító nyelvészet úttörője volt-e, vagy nem. Végül is, nehezen, de joggal — nemet mond."

Éppen most került a kezembe R. H. Robins *A nyelvészet rövid története* c. könyvének magyar fordítása, és éppen erről ez található benne: "mindazonáltal rá kell mutatnunk, hogy a nyelvrokonság ragozási rendszerek összehasonlítása útján történő tanulmányozásának két út-törő teljesítménye az indo-európai nyelvek körén kívül történt a tizenhetedik század végén és nem német (éppenséggel magyar) tudósok nevéhez fűződik. (Sajnovics 1770, Gyarmathy 1799).

Hát valóban itt lapul a kígyó a fűben: Sajnovics *Demonstratio*jával már a finnugrizmus főmentora, a magyarellenes Schlözer sem volt megelégedve, pedig ő Gyarmathynak az éceszgébere volt. És mi lehetett ennek

az oka? Többek közt az, hogy Sajnovics korántsem ragad le a lapp-magyar nyelvrokonság témájánál, hanem nekimegy Keletnek, végigaraszol Azsián és mindenütt fellelve a rokonságot, tulajdonképpen a turanizmus ösatyjává válik. Es eljut egészen a kínaiakig; ő a kínai-magyar nyelvhasználtás első szorgalmazója. ("Chinenses, aut aborigines esse omnium Asiaticorum Populorum, aut saltem Idiomatis Asiatici id est: Ungarici dialectum antiquissimum in dialecto Chinesium querendam esse" — vagyis ugyanazt mondja, amit 120 évvel később Velics Antal, hogy a magyar nyelv legrégebbi rétegének tanulmányozása csak az ókínai nyelv segítségével lehetséges; de Velicsről csak egy legyintéssel emlékezik meg Hegedűs ("felesleges volna" stb.)

Most ne térjünk ki arra, Sajnovics maga e nézeteit *Max Hell* csillagásznak ("Hell Miksának") tulajdonította; ez még máig eléggé meg nem tárgyalta ügy. De fussunk végig Hegedűs tanulmányának néhány pontatlanságán.

Először is, nem látszik tudni, hogy a magyar nyelv első besorolását rokonsági viszonylatokba éppen Dante, a költő kísérelte meg (bár tévesen). Arról sem, hogy már Bogáti Fazakas is végzett héber-magyar nyelvösszehasonlítást. Nem látszik tudomással bírni arról, hogy bár valóban Szenci Molnár írta az első latin-magyar szótárt, az európai közvéleménnyel azért már *Calepinus* tíznyelvű szótára is megismertethette a magyart, mivel már huszonöt évvel azelőtt, 1585-ben felvette a magyar nyelvet is. (Akkoriban a magyar még a 10 legfontosabb európai nyelv közé számított.)

Azt írja, hogy Otrókócsi Főris Ferenc a magyarok eredetéről 1694-ben megjelent könyvében az európai trendnek nem tudva ellentállni, a héberrel, de sok egyéb nyelvvel is összehasonlítja a magyar nyelvet. Bizonyára az előszavát sem olvasta el Otrókócsinak, aki azt írja, hogy őseink legrégebbi történetéből nem maradtak ránk írott emlékek, de a teremtő gondoskodása révén *más nyelvek megőrizték sok szavunkat*, ez pedig azt bizonyítja, hogy valaha a népek egymás közti viszonya és elhelyezkedése más volt, mint ma, tehát megvolt a saját történetírói koncepciója; másrészt Hegedűs vele kezdeti azt a naiv etimologizáló irányzatot, ami szerinte Horvát Istvánnál tetőzik (akit többször is -th-val ír!); mit sem látszik tudni arról sem, hogy Otrókócsi több megfajtását a legújabb tudomány igazolta, pl. hogy Alexander — "Alak Sándor" görögeltői név; Allah Sadder, Isten küldötte, mondta ő, és ma valóban úgy tudják, hogy nem görög eredetű és valóban két elemből áll stb.

Majd valamilyen okból kétségbe vonja Oertelius — Örtel János — magyar honosságát; tévesen Horvát *Rajzolatok* című művét részben a hebraista irányzathoz sorolja, sokkalkal egyétt nem látszik tudni, hogy a *Rajzolatok* nem is nyelvészeti, hanem történetfilológiai munka.

Hegedűs felsorolásából kimarad, pedig elkerülhetetlenül ide tartozott volna Desericius munkássága, és Thomas Ferdinándé,

>>>>>>>>>>>>

A black and white woodcut illustration of a woman in a boat. She is wearing a hooded garment and a fur-trimmed cape, and is holding a long staff or oar. The boat is decorated with a large, stylized sail. The background features a decorative border with a repeating pattern of circles and lines.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

A név és az álnév

Juárez a tágas előszobában toporgott, és a falon lévő festményt bámulta. A festmény Homéroszt ábrázolta, tanítványai körében. Homérosz alakja aránytalanul nagy volt a többiekéhez képest. Harmadrangú mű, gondolta Juárez, de a Mesternek bizonyára mindegy. Úgysem láthatja. Még egyszer elővette és átböngészte, immár ki tudja hányadszor, a zsebébe gyűrt újsághirdetést, melyben a vak Mester mellé kellemes hangú, átfogó filológiai műveltséggel rendelkező, a spanyol, angol, latin, olasz, francia és német nyelvet alaposan ismerő titkárt keresnek. Juárez magabiztos volt, főleg, mert látta a másik két jelentkezőt. Egy sovány, izgatott, túl fiatal lányt és egy negyvenes éveinek végén járó, fáradt filoszt. A lány már korábban vizsgázott, és mikor távozott, arcán látszott a csalódás.

Nyílt az ajtó, és kilépett a filosz. Rezzenéstelen arccal nyúlt kabátjáért és kalapjáért.

— Fáradjon be! — szólt oda Juáreznak, majd köszönet nélkül távozott.

Juárez mély lélegzetet vett, és behunyt szemmel lépett a nappaliba. Kinyitotta a szemét, és udvariasan köszönt. Vele szemben egy szigorú arcú hölgy és egy komoly, ősz hajú férfiú társaságában egy faragott karosszékben ült a Mester. Meddő, világoskék szemekkel bámult a semmibe.

— Ön tehát Juan Antonio Juárez? — kérdezte a nő, és választ sem várva folytatta: — Curriculumuma biztató. Amennyiben hangja és kiejtése megnyeri tetszésünket, valamint műveltsége is megfelel, minden esélye megvan, hogy az állást megkapja.

— *Time is flowing in the middle of the night* — szólalt meg a Mester, minden bevezető nélkül. Juárez megborzongott. Többször hallotta ugyan a Mester hangját, a rádióban, sőt egyszer sikerült helyet kapnia a Mester egyik előadására, az utolsó sorban. Azonban így, közelről, a hang teljesen más volt. Halk, meleg és fenséges.

— Tennyson — vágta rá, bár nem volt bizonyos abban, hogy az elsőhajtott idézet a vizsga része.

A Mester bólintott. Az ősz hajú átnyújtott néhány gépelt szöveget. A hat kért nyelven.

— Fől kell olvasnia, és meg kell mondania a szerző nevét és a mű címét.

Juáreznek sem a felismerés, sem a felolvasás nem okozott gondot. A spanyol szöveg — beugratásként — nem spanyol író tollából származott, hanem Poe *A kút és az inga* című novellájából. Az angol szöveg Emerson *A költő* című esszéjének egy rövid részlete volt, a latin Vergilius eclogáiból, az olasz természetesen az *Isteni színjáték*ból, a francia Voltaire *Candide*-jából, a német pedig Hölderlin *Empedokles*éből származott. Juárez artikuláltan, hangsúlyosan olvasott föl. Időnként fölpillantott. A Mester átszellemült arcán, mormoló ajkain látott: előtte jár, tudja kívülről az egészet, s a felolvasás számára csupán rituálé, tisztelgés az imádott művek előtt.

— Azt hiszem... — szólalt meg a hölgy —
...azt hiszem, Juárez úr megérdemli az állást.
A Mester is bólintott.

— Juárez úr, holnaptól munkába áll. Ön fog fölolvadni a Mesternek, és önnek diktálja le a mester a műveit. Naponta mintegy tíz

órát fog dolgozni. Reggel hattól délelőtt tízig, és este hattól éjfélig. Kise szeszélyes órarend, de a javadalmazással

meg lesz elégedve. Nem beszélve, ugye, a megtiszteltetésről...

Juárez másnap reggel pontban hatkor csöngetett a Mester ajtaján. A kövér, jóságos arcú házvezetőnő bevezette a Mesterhez. A Mester ugyanúgy ült a karosszékekben, mint a tegnapi. Az asztalkára kávé, tea és szendvics volt kikészítve.

Juárez kissé izgatottan kortyolgatta kávéját, és várta, hogy a Mester megtörje a csendet. Nem tudta fölmérni, mennyi idő telt el így. Kíváncsi volt, kérdez-e tőle valami személyeset a Mester. Valahol büszke volt, hogy a nemzet és a világ irodalmának eme bálványával ül szemben, ő, a huszonnyolc éves, akármilyen bölcsész, kávézik a Mesterrel, sőt, az rá van utalva. Mégis — különös módon — nem volt megilletődve. Mint mindenki, ő is bálványozta a Mestert, betéve tudta majd minden művét. De most, ahogy itt ültek, egymással szemben, és a Mesterről, a büszke, gondolkodó, szinte félelmetes arc ellenére leritt a magatehetetlenség, a betegség, a hosszú évek óta tartó fizikai nyomorúság, Juárez erősnek és fiatalnak érezte magát, és tudta, hogy csak idő kérdése, hogy a benne lévő zsenit elismerjék.

— Frost. Frostot akarok hallgatni — szólalt meg a Mester.

Juárez a polchoz lépett, megkereste a Frost-kötetet. A Mester mondta a címeket, Juárez pedig fölolvasta az illető verset. Hirtelen a Mester félbeszakította a felolvasást.

— A curriculumában azt írta, hogy megjelent egy novellája. Miről szolt?

Juárez elmesélte a történetet. Egy ellenzéki politikus elhatározza, hogy fölgújtja magát a város főterén. A főter felé menet egy kanna benzint vásárol. Ahogy átmegy az úton, teherautó gázolja el. Halála előtt egy pillanatig azt hiszi, hogy az illetékes szervek gyilkolták meg. Midőn azonban a széttört kannából ráfolyik a folyadék, megérzi, hogy az víz, és nem benzin. Akkor jön rá, hogy a halálnál is kegyetlenebb sorsot szántak neki, a tömeg előtti megszégyenülést, s hogy az őt elgázoló teherautó tulajdonképpen megmentette ettől.

— Nagyszerű — mondta a Mester. — És a visszhang?

— Semmi. Észre sem vették.

— Ostobák. Önből zseniális író lesz. És csak egyet közölt?

— Igen. A többit mindig visszadobták — mondta keserűen Juárez. Azt persze nem tette hozzá, hogy a szerkesztők azzal indo-

kolták döntésüket, hogy Juárez írásai a Mester műveinek halvány utánzatai.

— Segíteni fogom — mondta a Mester atyai hangon. Juárez megköszönte. Ebben a pillanatban gyűlölte a Mestert. És gyűlölte az irodalmi kánonokat.

— Tudja — szólalt meg a Mester egy idő után —, nekem már nincs sok időm. Nem, ne tiltakozzék... Ez így van rendjén. Sokat éltem. Higgye el, nehéz volt, évtizedeken keresztül, vakon. Nem akarok patetikus lenni, de az irodalomért éltem. Amíg fiatal voltam, a hírnév érdekelt. Pályámat egy aljas csalással kezdtem, a legaljasabb csalással, amit egy íróember elkövethet. Azt hittem akkor. Erről most nem mesélek, egyszer úgyis megtudja. Később megbocsátottam magamnak, mert az irodalom egy végtelen könyv, melyhez mi hozzáférünk egy apró kis részt. Ennek a könyvnek nincs szerzője, a nevek nem számítanak. Mindegy, hogy Shakespeare műveit ki írta. Shakespeare nem létezik, csak a *Hamlet* létezik, a *Macbeth*, a *Szonettek*. És én sem létezem, és ön sem, csak amit írtunk. Látja, ezért nincs meg nekem egyetlen könyvem sem. Saját műveimet csak halálom után tehetik fel a polcomra. Vagy, még inkább, halálom után ötven... száz évvel, ha már kiállták az idő próbáját. Addig nincs joguk, még fizikailag sem, az *Arthur Gordon Pym*, a *Kastély*, a *Kim* mellett állni.

Itt megállt, cigarettát kért. Juárez némán gyújtotta meg a tüzet, nem merte megtörni a beállt csöndet. Az egyetlen könyv teóriáját ismerte. Shelley, Emerson és Valéry elméletét a Mester már az unalomig ismételgette műveiben. Juárez magasztosnak tartotta az ötletet, de nem értett vele egyet. Mikor novellája megjelent, naponta tucatszor vette kezébe a folyóiratot, újra meg újra olvasta, és hosszú percekig bámulta elégedetten vastag betűkkel szedett nevét.

A Mester némán fújta a füstöt. Bármennyire kifejezéstelen volt a szeme, látszott, hogy most máshol van, hogy Odüsszeuszként kalandozik végtelen elméjében. Juárez szeretett volna beszabadulni a Mester gondolatainak labirintusába. Most irigyelte.

— Még egyvalamit akarok megírni, egy regényt — szólalt meg egy idő után a Mester. A hattyúdalomat. Utána meghalok. Délután nekikezdünk. Ön fogja lejegyezni, legépelni és lektorálni. És én meg fogom önnek hálálni, nem csak pénzzel, hanem valamivel, ami önnek sokkal többet jelent.

Juárez bőséges ebédet rendelt egy hangulatos kisvendéglőben. Elfogyasztotta a levest, és míg a sültet várta, rágyújtott, és újrapergette magában a délelőtti filmjét. A legapróbb jelenetekre is emlékezett. Mikor odaért, hogy a Mester nem tart otthon egyetlen saját könyvet sem, izalmában fölugrott. Nem bírta maradni. Találomra kiszámolta az ebéd árát, és elrohant.

Este hatkor a Mester fölvázolta a műtervét. A regény alapja egy fiktív sakkjátszma, 33-33 lépéssel. A játszmat egy Valaki játssza, saját maga ellen. Minden figurának megfelel egy szereplő, és minden lépésnek egy különálló, de vezérfonalra felfűzött történet. A fehér lépések pozitívak, a tudással, égi csodákkal, fehér mágiával kapcsolatosak. A fekete történetek az aljasság világtörténetének részei, gyilkosságok, fekete mágia.

Aznap este a Mester a proológust diktálta

le. A Valaki egy pamlagon ül, és arcképét bámulja. Úgy tűnik, bal szeme sötét és gonosz, míg jobb szeme jószágos. Tükröt fog, és az arc felező vonalára helyezi, merőlegesen. A tükör megkétszerezi az arcfeleket. Két arcot kap, egy jót és egy rosszat. Ezután kezdi el a játszmat, jobb kezével a fehér, bal kezével pedig a fekete figurákat mozgatja.

Juárezt a hideg rázta. *"A kéz, mely egykor Ágnes haját simogatta, most nyit, a D4-re tolja a parasztot. A másik kéz, mely tört merített Bato mellébe, E6-al válaszol..."* — diktálta a Mester. Folyékonyan, gondolkodás nélkül mondta, soha nem akadt meg, nem tért vissza, nem javított. A regény már megvan, tudja kívülről az egészet — gondolta Juárez.

Éjfélkor távozott, fél egyre ért haza. Becsapta maga mögött az ajtót, és az íróasztalhoz ugrott. Hajnalig írt, megszállottként, lázasan. Egy Faust-ízű regény vázlatát. A prologusban miltoni táj, az alvilágban. A bukott Lucifer megidézi a négy ász, és megalakítja a kártyát. Majd fölmege a mennyekbe, és kártyapartira hívja ki az Urat. Az Úr nem alacsonyodik le odáig, hogy Luciferrel kártyázzék, végül úgy egyeznek, hogy Gábiel arkangyal és Mefisztó játsszák le a partit. A tét természetesen az emberiség egy újabb megkísértésének lehetősége. Mefisztó csal, és megnyeri a játszmat. Cserébe a Gonosz-nak, az almafa után, megadatik az újabb lehetőség. A megkísértés következő, különös módját eszeli ki: megírja a *Poimandrosz* című, harminckét oldalas mágikus könyvet, melynek négy színe van, a kártya analógiaként. A könyvet Hermes Trismegisztosznak ajándékozza, tőle öröklí majd a kedvenc famulusa, és így tovább, a tulajdonos halála óráján átadja a könyvet a tanítványának. A könyv mindenkorí birtokosának a pokol szellemei engedelmeskednek. Abban a pillanatban, midőn valamelyik mágus visszaél az emberfeletti hatalommal, és a mennyei erők ellen tör, Lucifer győz, és az emberiséget elpusztítják. Háromszázharminchárom hatalmával vissza nem élő mágus után azonban Lucifer veszít, és nem fenyegetheti többé az emberiséget. A regény a háromszázharmincharmadik mágus életével foglalkozik. Ez a fickó fölöttébb bohó, úgyhogy pengeélen mozog a világ pusztulása. Ráadásul Mefisztó folyton környékezi, és cinikus diskurzusával bujtogatja a mágust. Az utolsó pillanatban azonban a főhős csúnyán túljár a Gonosz eszén.

Hajnalban Juárez holtfáradtan, de elégedetten olvasta újra meg újra a vázlatot. A történet kissé mesés, drámai költeménynek inkább beválna — gondolta. De azért fölöttébb büszke volt.

A Mester az epilógus utolsó mondatait diktálta. A Valaki revolvért készíti ki az asztalra, és lép, a fehérrel. Juárez holtfáradt volt, az utóbbi hónapok teljesen felőrölték. Naponta nyolc-kilenc órán keresztül jegyezte le a Mester regényét, és ugyanannyi ideig írta a magáét. Lefogyott, szemei valahol nagyon mélyen ültek, a keze remegett, de testét-lelkét örült láz fűtötte. Nehéz volt lépést tartani a Mesterrel. Míg az nyugodtan, magabiztosan, megállás nélkül szavalta regényét, Juárez kínlódott, számtalanszor újraírta a fejezeteket, írása zilált volt, néhol alig tudta kiolvasni. Érezte, hogy a regény széthull, hogy egyenetlen, s hogy egészében ugyan kitűnő, de az apróságokra, a részletek finom,

domborműszerű kidolgozására képtelen, ahhoz túl fiatal, és túlságosan siet. Tudta, hogy a tett, melyre készül, ezáltal még aljasabb lesz, de tudta azt is, hogy a kritika át fog siklani a gyengeségeken, hiszen a Mester neve önmagáért beszél, és szentesíti a leghitványabb szöveget is.

— *"Fekete lép, H6. Fehér feladja."* — diktálta a Mester. Vége. Köszönöm, Juárez. Gépelje le, és mikor kész van, vigye be a kiadóba! Pihenjen pár napot, nemsokára hívatom. Is-ten önnel!

Másnap délbén a rádió bemondta, hogy a Mester az éjszaka meghalt. Juárez éppen regényének utolsó fejezetét gépelte. Nem lepődött meg, tudta, hogy így fog történni. Csak egy percre állt meg a gépelésben. Nemsokára befejezte. Majd másnap reggelig olvasta; néhány apró javítást eszközölt. Egy tiszta lapra fölírta a címet, följe a Mester nevét. És reggel kilenckor besétált a kiadóba.

A kiadó falán fekete zászló lobogott. Mindenki föl s alá rohángált, a Mester temetésének műsorát szervezték. Juárez alig tudott

Zongor Gábor: Lübecki lámpagyújtogató

bejutni az igazgatóhoz. Az mély megrendülést színelve vette át a kéziratot. Görény — gondolta Juárez, most a hatalmas kasszakerre gondol. Az igazgató fölkerde, hogy a Mester utolsó művének lejegyzőjeként mondjon egy kis beszédet a koporsó fölött. Juárez szívesen elvállalta.

Harmadnap többezres tömeg kísérté utolsó útjára a Mestert. A temetést a televízió élőben közvetítette. A számos felszólaló között ott volt Juárez is. Patetikus beszédet mondott a Mester utolsó hónapjairól, együttműködésükről, s hogy életének hivatása az volt, hogy lejegyezze a Mester csodálatos hatyúdálát.

A temetés után tíz nappal Juárezzel félórás tévéinterjú készítették. Ismét átszellemlőn értekezett a Mesterrel és az utolsó regényről. Ezt a regényt még csak egyetlen ember ismeri, mármint ő, de mikor piacra kerül, újabb világsiker lesz. Méltó befejezése egy hatalmas életműnek. A Mester mellett töltött hónapok teljesen megváltoztatták életét és szemléletét — nyilatkozta Juárez. Most regényt ír, ő is szeretne betörni az iroda-

lomba, habár a Mesternek bárki csak méltatlan utóda lehet.

Nemsokára több levelet kapott. A szerkesztők, akik hajdanában visszadobták kéziratát, bocsánatot kértek, amiért félreismerték őt, részleteket kértek Juárez "készülő" regényéből, és megemlékező kéziratokat a Mesterről.

Juárez magabiztosan vette elő fiókja mélyéből a Mester által lediktált regényt. Egy tiszta lapot vett elő, fölírta a címet, följe pedig a saját nevét. Lelkiismeretesen válaszolt a levelekre, és elküldte a kért anyagot.

A Mester állítólagos regénye néhány napon belül megjelent, és világsiker aratott. Több lap dicsőítő különszámot szentelt a műnek. Egyetlen kritikus sem beszélt a gyengeségekről. Juárez játékos kedvében beküldött ugyan egy ledorongoló kritikát, melyben elemezte a regény gyengeségeit, elfuseráltságát — persze álnéven — de visszaírták neki, hogy az ilyen szentségtörő marhák foglalkozzanak inkább utcasepréssel.

Három hónap múlva megjelent Juárez lopott regénye is, és Juárez besétált az irodalomba. A Mester legméltóbb tanítványaként emlegették. Ilyen regényeket csak a Mester tudott írni. Egy kritikus összehasonlította Juárez indulását a Mester indulásával. Az is a semmiből tűnt elő, egy csodálatos regénnyel. Juárez fürdött a dicsőségben. Naponta többször vette kezébe a könyvet. A tartalom nem érdekelte. A nagy, színes betűkkel nyomott nevet bámulta hosszasan.

A Mester halálának egyéves évfordulójára rendezett megemlékezésről hazatérve Juárez névtelen levelet talált a postaládájában. A boríték egy óriási, kusza, szinte olvashatatlant betűkkel írt verset tartalmazott:

A lopott ajándékok verse

Juan Antonio Juáreznak

Sokáig hittem hogy a legnagyobb bűnt, mit egy fró valaha elkövethet én követtem el, midőn a hírnevet gyűlölő atyám hátrahagyott könyvét a saját nevem alatt publikáltam. Loptam tehát a nevet, mit örökölttem, hogy hírem legyen a nevek színpadán, eljátszottam a herélő Kronoszt. De névre volt szükségem, hogy megéljek, s megírhassak egy kis fejezetet a Végtelen és Névtelen könyvből, mi a szent Irodalom. Tudtam, hogy majdan fiam vagy egy tanítvány megismétli a tettem, hisz Kronosz bűnét is önnön fia bosszulta meg. Az évek teltek. Rájöttem, a hírnév mily mulandó, és csak a Mű örök, s hogy tettem, amit aljasnak neveztem a Nagy Könyv és a Lét viszonylatában nem bűn, hisz ott nem számítanak nevek.

Shakespeare nincs, sem Dante, s Juárez élete is csak mulandó adat. Továbbírni a Könyvet névtelen, s meghalni másnap: ez a feladat.

Juárez nem gondolkozott azon, hogy hogyan érzett rá a Mester a cserére, és hogyan juthatott el hozzá a levél — a Mesternek gyerekjáték lehetett mindez. A rémület hasogatta, és úgy érezte, a szoba megtelik szellemekkel. Egész testét ellepte a jeges veríték. De nem érzett bűntudatot.

SERÉNY MÚMIA 141

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '99

KUDELÁSZ NÓBEL VERSEI

Kávéhá\$ban

A zongorán filmslágereket játszik
egy nyakkendőös öreg. A karzaton
hülyének néznek mind a nének, bácsik,
hogyan fók itt. A pincér hajzatom

firtatja tán, míg elsűrög mellettem.
Ukrán asztalszomszédság, jó modor,
és bávatag, nyugdíjas kényelemben
dohányzik cseh, flamand, csecsen, komor

britán. Magyar csak én vagyok talán.
Pirulva szánt a toll. Mi másra vártam?
Karinthy, Kosztolányi sem talál

magára itt, ha újra erre járna.
Nézem magam a kávéház falán;
árnyékom indul. Én megyek utána.

New York Kávéház, 1998. március 24.

Nem lett jó vége

Ádám meghalt. Eltemettük.
Évának a foga hull.
Egy dobozzal a kezében
öregesen, konokul

áll a kertben. Éva már csak
almaleveket ihat,
tartósított bűnt nyakalhat.
Szervezetére kihát

az ellopott bűnbeesés
okozta felfordulás.
Postára vár. Utánvétellel
érkezik a megváltás.

Egy antológiára

avagy
Így írnak ők
Azt hiszi költőnek született ez a sok buta ember:
Esztelenül kapar ez; jambusait törli az.

PALINÓDIA

(a rendeltetés tisztázása)
Vak ne légy! Nem tör, kisapám, a tollad:
Hogyha szúrsz, az tenszemedet kiszúrja.
Észre téj! Mankód ez a toll. Vakon tán
Ránehezedsz?

POÉTÁK SORSA

(elmélkedés a pondrölkodásról)
Mint ama hernyó, úgy szövi balgán készre gubóját.
Am korunk forrázza. (...kiforrott így leszek én is...?)

Egy keskeny év után

Visszatér a tegnapi ragyogás,
a nedves utcakövek, a sarki bolt, az első villamos,
hajnali adományok az álmatlan koldusnak,
a folyópart, a párolgó zöldes víz,
a nyári esők, a kis presszó,
s előtte az isten, mezítláb, bőrig ázva,
szemét lehunyva húzza zöld hegedűjén
a hiszekegy románcát szakadatlanul.

A vakító Nap a szemben tükrével
visszatér, s a bamba hit is,
hogyan úgy várnak a mennyek kapujában majd,
mint kisiskolást a gondos apa,
mint férjét a feleség, kávéval,
vagy svédasztallal, rövid zenés műsorral.

Lesz még olyan nyári alkony, olyan zsongó világhang
mint volt, egy keskeny év után
vissza a tágas létterekre,
naprendszeri pofon után még elfér itt egy világ,
s arcunkon lesz újra a tiszta mosoly,
az élet védjegye.

Télvágó késével a tavasz jön most.
Nem szabadkozik, vág, nyes, hasít,
ömlik a Nap vére.
Koromárcius dörömböl át a városon.
Gyűlékony repkény, a gondolat, szárba kap a testben valahol,
tisztára égeti a sző, az ideg sárfoltos útjait.
Tört kenyér a csend, hulló darabjait széthordják
a zajok gyorsroptú csapatai.

A Tél, a fagybika, a porban.
Áradó folyókba csorog a vére.
A tavasz, az örök győztes, járkal,
dolgavégezetten is döf, nyughatatlan.
Utakat vág, falakat dönt, agresszív,
árvizekben gondolkodik és virágnyelven énekel közben.
Villanyhegedűjét földáramba köti és duóttjátsszik az istennel,
egy húron rohan virtuóz fűgákat.
Utólérhetetlenül jelen van.

S egy keskeny év után visszajön az a nyár.
Ami abbamaradt, ami azóta is vár.
Mikor azt hinném, hogy nem. Hogy látszat.
Visszatér akkor, játszik és játszat.
A presszó ablakán kinézek,
s látom, hogy azó hangszerükkel,
zöld hegedűn, szakadatlan
húzzák tovább az utcai zenészek.

Egy faun reggele

Teremtőm azt üzenté,
ki engem bűnre sarvált:
zsíros kezű faunna
dagasszam át a hajnalt,

lelkem kacskája, hápogj,
sután agyamba másszál,
derékragadni vágyok,
mindegy, hordó vagy nádszál,

kővér vagy sánta, béna,
hisz sír takarja egyszer,
s lemossa szőrét végleg
egy sírutáni vegyszer,

tombolni lompos éjen,
végtagmalomba gyűrni
szerelmem tonnaszámát,
mi ágyékomba fúr, ni,

nadrágmagányom kapca,
korcán a kedvem izzik,
erőm átcsap fölöttem,
mint málnáson a grizzlyk,

ó test, tetesd alamba,
gyűrd gúlába szerelmed,
gyűjtsd meg piros virágod,
tárd fel kezembe kebled,

e hajnalon eresszél
fedélzetedre dáma,
jó széllel ott leszünk, hol
a szütra és a káma...

de lám —
kiregtelestem,
faunból újra balga,
hát ez vagyok, magam
se látom élve? halva?

teremtőm, jól kitoltál,
hajnal, s dal véget érnek...
de nem! Így jó, ha bennem
csak egyetlen test fér meg,

szeretni százezertől
az egyig lankadok le.
Ágyó, szultáni hajlam!
Dámák, ágyó, örökre!

BABICS IMRE

Üröm

Újra tavasz van, lillakácc és trombitaflondár kígyózik be a templomokon, hogy a Vérbeli Kontár szemnek rejtve sugárzó sarlóját, kalapácsát hűvő el ne feledje sosem. De lakatlan a dácsák mindje. Kilenclábú pókokkal fonalakba tekerten önmagukat megfojtják benn. Izotópteli kerten tarka görénny oson át. Mellén kinővés: hasas ibrik; vad valamennyi tyúk, s a tojásuk, akárha kolibrik tojnak, akkora; kellemesebb a tejes szalamannára. Nem készült fel senki ilyen testméllyi kalandra.

És szomorú ikonokról pattogzik le a festék. S felpattannak a szentek, részeit kikeressék formátlan levélű fákk, bokrok alatt, hova langyos szélről szórattak. S az avarról és sima vrangyos békkák hátáról csak gyűjtik ezernyi parányát egykori szemsugaruknak. S fízletes varagányák, gyilkos glóccák, csippekék, epezzü tinorruk buszkormányai kalapjáról szedegetni az orruk árnyalatát nem könnyű munka, benyúlva a Térbe. S fárasztó, ha a szent ecsetelt, vén, síkbeli térde erős hanagyák ollói között menetel darabokban. Bármely időtlen lény is jóformán belerokkan, míg mindet sikerül felkapnia és a helyére illesztgetnie. Jó, hogy nincs megfestve a vére, mert rögeit vakondoktúrások közepében kéne kutatnia. Ime hazájuk: az új ÜrömÉden.

S hogy teljes képmásuk fellelték a vadonban, s légtáblákra szegezték, választottjai nyomban felkerekednek e Parradicsomnak. Sfkok időnként, teljes szélcsendben, máskor viharok dühe önként féldomborművé formálja alakjuk: előre tolja egyes testrészüket. Akárhogyan is, temetőre libbennek, hol alatt a fiúk, lányok, fura lények porladnak. S odalenn az övek is az emberi lényeg, mely kétornáikként vagy láb nélküikként szellemüket kikerülte. A választottak a reppkényt és a borosstyánt, vadszőlőt, a tatárriszalagot fejfaikról féresodorják. És a harangok megkondulnak: olajfestmények fűrtjei csüngnek, csimpaszkodnak a kurta kötélén; jöjjön a ünnep!

Sírajaitokból felkelhettek végre mutánsok, táncaitoknak nem vethet már génbeli gáncsot senki. Keringjetez itt, rendellenesek, kicsi torzak, csontjaitoknak látványába habár beleborzad minden szent, aki egykor örömmel járta a földet. Véli, hogy ellentétes irányú lepra dühönghet errefelé, hiszen orrok s ujjak megszapordtak.

Ropjátok csak, károallottjai kerge koroknak! Hogyha anyag képes volt ekkora bűnre-hibára, tudja a szellem: tartozik. Azt, mi is ennek az ára, szintén tudja: kilépni az üdvözülés folyamából, újra egyénekké változni, keringeni máttól, mintha ebihalak, itt, aprócska időpocsolyában és éterszomjtotl szenvedni, akárha korábban.

Képmást ölteni, ám ikonét, nem is emberi arcot, emmbrioként kezdődően a testi kudarcok meg sose gátolják ürömedeni nagy feladatban azt, aki eljön. S kormos festményként idepattan társaihoz, bámulja a szörnynek megszületettek mint hányják-vetik önmagukat. S elszánt, sose retteg, bárha savas zivatar szétmarhatná az alakját, bár odalett földjét a Sötét ivadéka lakják.

És varajúmadarak rebbennek fel, hogy a holtak lábaik, örült hormonhalmaztól saraboltat földhöz dobantják. Szarakák kavarognak az égen és csóokák, fecskék, fajták rossz másai. Féken

tartani őket senki se képes. Alattuk a szentek képei hirtelen eltűnnek. De vajon hova mentek? Nem mozdultak; az égből nem látszódnak a sfkok; térbeliek hogyan is pillanthatnák meg a csíkot, csöpp vonalat? S azután kifakultak, megfeketedve feltűnnek, kiterítetten, mint száz branameddve csak fordítva. Megannyi koporsómélybe simulnak, zord, részvétlen anyagnak vesztesekéibe. Hullhat már az eső: korhadó fedelek dőlnek le helyükre.

És odalesz, minden: mókkusszemek éjteli tükre és lepkék felemás nagyságú szárnyai, accsák és szitaköztők protohniküli teste. Parancsát akkor fellendíti az égbe a népes ikonhad; — Mindazon ártatlan, ki az emberi térbe kionthat, most tegye meg, s induljon, táncát hagyja az abba, olvadjon bele csak mielőbb ama égi haragba, mely felrúgja a természet törvényeit éppen. Sfkok a földben, hát odafenn, a megannyi faképen kéljen az összes irányban terjedelem, s a reális szörnyetegek lassan felfogják: nő a kanális mely majd elnyeli őket. Ezer szemüregnyi csatorna, bordaközök hasadéka, mélyükben ki kotorna büntetlen? Valamennyi atomgenszter belesüllyed vén falakon lógó távolságokba; repülnek benn, túlkös, tarajos koponyákban, meg sosem állnak, nincs akadály, de hiszen nem is illeszkednek a vállak csontjai és a szeegycsont; végtelen, íme, gyalult fán! Egykori, kárhuzatos testekben egy isteni hullám pörgeti őket talptól varratokig, nemes örvény, nem szabadulhat fogságából senki. Körözvény egyben, térbeli felhívás: Ide vessétek valamennyi felhővel torzított, számuk bárha fővennyi!

Rajta fiúk, lányok, mint egykor az óvodabörtön szürke betonján, álljatok újra ma párba! Söpörjön félre az útból minden mocskos gátat utolsó súlyos pillantásunk, innen, ezernyi koporsó mélyeiből! Szép sorban menjetek át a sugárzó áfonyaföldeken és mindig kísérje madárzsó léptetek. És a halálos burgnyamezőkön is egyre csak meneteljetez, ott, hol a pittypang kúszik a megyre. Napraaforrgók mélytányérjai közt gyalogoltok át, s kukoricásban, csöveken lila zuzzmoofoltok lesznek irányjelzőitek, úgy értez haza végül.

Mindőtöknek egy-egy templom jut majd menedékül. Benne ikonnak négyezője várja, hogy emberi testek megrendítő csontmaradéka kerüljön a festett képek üres, hótiszta helyére: gonoszna egy akna, ám belső lépcső annak, ki a mennybe haladna. Így legyen! Ott éltek mind, rákos csontjaitokra hús és vér száll, s átitatottság isteni bokra elfedi vázaitok, valamint koronát a levélzet nyírrájkon, gyertyánokon. És ha a kép keze vértett egykor, s lábfeje, ezt a csodát nem kell irigyelni csöppet sem, vén táblák új gazdái, mivel mi eszköz voltunk, ámdé ti cél, beteg önmagotokban: hús szempillantásaitokba az Úr beleroppan szinte. Megörzi e templomokat születőknek örökre és míg luccfennyő indázik a soklaci tökkre, oltárok körül egyfolytában fény tör a falban új univerzumok éjpereméig, s hírdeti: Baj van! Baj van az emberi szfoben, gyertek e kinteli bolygó foszladozó ózoncsuklyája alá, ti gomolygó szellemiségek! Burjánozzatok el, daganatként nőjetez és telepedjetez öseszmékre, e vak lényt átalakítani mindenképpen az éteriekben! Bár anyagára hatalmas iszony vár, benseje szebben ringjon Mindenségem tükrén, mint teliholdnak mása a tengeren! És ahogyan holdfényt sosem oldhat el kalamájók karja, se cápák fogsora, Rólam már sose oldja le öntelt, sárfröcsögő, buta szólam! S döbbenjen rá: hol mhoa nő és tommbitaflondár, ott sohasem foghatja ki a Lélekkel Teli Hombár!

SÁNTHA ATTILA

Interpretáció vagy részvétel? (olvasási stratégiák a populáris irodalomban)

Amióta demokratikus szelek uralkodnak az irodalomtudományban (köszönhető ez a "modern metafizikai hagyomány XX. századi bukásának, a jelenség mögött lényeg kereső attitűd csödjének" — Farkas Zsolt), az irodalom hagyományos elit/arisztokrata-populáris/tömegirodalom felosztása lassan új értelmet nyer.

Nem minthogyha sokban változtak volna az irodalommal kapcsolatos előítéleteink, miszerint az irodalom az elit/arisztokrata rész kizárólagos lehetősége. Továbbra is minden, ami a modern vagy dekonstrukciós értelmezésen kívül esik, alacsonyabbrendű irodalomként van számontartva, a legtöbb, ami történik az, hogy csökken az elit/arisztokrata irodalomnak az önmagába vetett hite. Farkas Zsolt például, aki tangenciálisan a populáris irodalommal is foglalkozik, továbbra is kitart amellett, hogy "a populáris művészet *contradictio in adiecto*"², és legfeljebb az elit/arisztokrata irodalom csökkenő gőgjét állítja. Az elit/arisztokrata irodalom továbbra is a metafizika (most már posztmodern) határain belül mozog, még akkor is, ha új értelmezést ad a modern metafizika szó-tárának — elutasítva mindent, ami ezen kívül esik: "a másik /értelmezés/ amely már nem a kezdet/eredet felé fordul, fenntartja a játékot, igyekszik meghaladni az embert és az emberi(é)séget, hiszen az ember neve eleve annak a lénynek a neve, aki a metafizika, illetve az ontoteológia története, vagyis az egész története során a teljes jelenlétről álmodott, a biztos referenciális alapokról, a kezdetről és a játék végéről"³. Inkább arról van szó, hogy az elit irodalomban megfigyelhető jelenségek, mint amilyen a játékosság újrafelfedezése, a populáris irodalom felé való nyitás, kikényszerítik a populáris irodalomhoz való viszonyunk újragondolását is, illetve ennek az eddig meglehetősen hiányzó elméleti vizsgálatát.

Ugyanakkor érthető az irodalomtudomány visszafogottsága a populáris irodalom értékhorizontjai potenciájával szemben, hisz bármely vizsgálat magának az irodalomtudomány alapjának, az értelmezői attitűd egyeduralmának a megkérdőjelezését vonja maga után (erről lásd alább).

Mint ahogy Deborah Knight kérdezi ragyogó tanulmányában⁴, vajon mennyire szükséges az értelmezői attitűd a populáris irodalomhoz tartozó egyes (például kalandregény, rózsaszín regény) műfaji szövegek befogadásához, olvasásához, fogyasztásához, vagy másképpen, "műfaji szövegek olvasása vagy nézése közben vajon közrejátszanak-e komoly megértési folyamatok?" (1. o.) Az alábbiakban ezt a korántsem költői kérdést kívánom körüljárni Deborah Knight írása, valamint Noel Carroll tanulmánya⁵ alapján. Utána meg javaslatot teszek a populáris irodalom (egy-egy műfaji)ra jellemző olvasási stratégia elkülönítésére az interpretációs olvasási stratégiáktól.

1. Minimális mértékű interpretáció

Noel Carroll arra keresi a választ, miért is racionális tevékenység számunkra olyan

történeteket fogyasztani, amelyek kerettörténetét már ismerjük, magyarul, miért racionális (vagy legalábbis nem irracionális) tevékenység ponyvát, műfaji szöveget (generic text) olvasni. Eljárásában egyaránt támaszkodik formalista és kognitivisták alapokra. Formalista olyan szempontból, hogy Paul Ricoeur-t, Northrop Frye-t, Roland Barthes-t, Peter Brooks-ot követve úgy tartja, hogy a narratív szöveg egy egész, mely kezdet-közép-vég struktúrával rendelkezik, és ahhoz, hogy megértsük a történetet, képesek kell legyünk egy cselekményt kihámozni az elmondott résztörténetek sorozatából. Ez a megközelítés háttérfeltételként magától értetődően adódik a műfaji szövegek esetében, hisz a ponyvák meglehetősen merev, klaszikus struktúrával rendelkeznek, sőt maguk a szereplők is nagymértékben konvencionáltak, funkcionálisan meghatározottak. Mivel az olvasó (a formalisták szerint) állandóan szortírozó, szintetizáló és hozzárendelő tevékenységet folytat olvasás közben, a cselekmény keresése kialakít egyfajta hozzáértést, mely műfaji szövegek esetében akár az automatizmusig, előregyártott olvasási formulákig is elmehet. A ponyvaolvasót éppen ezen automatikus olvasás miatt irracionális vádolják egyesek. A kognitivisták Carroll viszont arra figyelmeztet, hogy a műfaj követelményeinek megfelelő olvasási mód kialakítása közben az olvasó jelentős kognitív folyamaton megy végig, hogy felismerje, a kalandregényben a szereplők jókra és rosszakra oszlanak, hogy a főhős és a gyönyörű lány végül mégis összejönnek stb. Carroll tehát a műfaji szövegek fogyasztását azzal magyarázza, hogy a ponyva is kognitív tevékenységre ad lehetőséget, és sikerélményt okoz az olvasónak (nyilván, ha az kitalálja, mi fog történni az elkövetkezőkben). Szerinte a ponyva megengedi, sőt megköveteli az olvasó aktív kognitív közreműködését (nyilván a műfaj határain belül: figyelme nem a transzcendenciára stb. irányul, hanem a történetre), aki így hipotéziseket gyárt és hozzáértést nyer ezek felállításában. Az olvasónak Carroll szerint nem azért lesz sikerélménye, mert kitalálja, hogy a végén a főhős és a lány összejön, hanem az utat is megfejt, ahogyan ez be fog következni (235). Magyarán, egyfajta önjutalmazó kognitív tevékenységet folytat az olvasó, amikor ponyvát olvas.

Amint kitűnik, Carroll a műfaji szövegek olvasásának racionális, kognitív természetére teszi a hangsúlyt. Deborah Knight ezt az elméletet cáfolja, amikor kijelenti, hogy számbajöhető kognitív tevékenységet csupán bizonyos populáris műfajok, mint például a detektívtörténet vagy a titok köré szerveződő történetek olvasása közben folytatunk. Szerinte a kalandregények (vagy az akciófilmek), rózsaszín regények esetében sosem áll fenn annak a lehetősége, hogy az olvasó a miertre kellene válaszoljon, ezért fel sem tevődik a hipotézisgyártás, a kognitív hozzáállás problémája. Részben ez azért van, mert az akciófilm dolga az, hogy folyamatosan fenntartsa a feszültséget, amit a váratlannak, az előreláthatatlannak az időről

időre való beiktatásával ér el. Knight nem fogadja el, hogy a váratlannak a bekövetkezése, vagy az, hogy kitaláljuk, hogy valami váratlan fog következni, sikerélményt okozhat. Még hogyha kitaláljuk azt is, hogy milyen váratlan dolog fog történni a következő pillanatban, kétféle, hogy ezért különösebb sikerélményünk lenne. Mi több, szerinte a nézők nem azért nézik a Speed-et, hogy kognitív ítéleteket hozzanak, hanem mert folyamatosan adagolt akciót, feszültséget és románcot nyújt. A műfaji szöveg kognitív voltát azzal cáfolja Knight a leginkább, hogy — noha elismeri, hogy előzetes tanulást igényel a ponyva, az akcióregény élvezete is — nem jellemezhető kognitívként egy olyan képesség, ami automatizmussá vált, és nem reflektált befogadást eredményez. Amint mondja, ha így lenne, akkor szintén kognitív tevékenységnek volna nevezhető a kötés és a sütés, melyek szintén előzetes tanulást igényelnek.

Ha végiggondoljuk az eddig elhangzottakat, a legalapvetőbb kérdés még mindig az marad, miért is akarja Carroll nemcsak kognitív jegyeket tartalmazó, hanem egyenesen racionális tevékenységként beállítani a ponyva olvasását. Knight szerint a műfaji szövegek racionalizálásának kérdése két előítételhez kötődik, melyek az elit/arisztokrata irodalom felsőbbrendűségének tudatában gyökereznek. Az egyik az, hogy figyelmet csak az olvasáskor komoly kognitív erőfeszítést követelő szövegek érdemelnek, a másik, ebből következő előítélet pedig az, hogy a ponyva fogyasztása passzív befogadói magatartást feltételez. Carroll tehát, amikor racionális tevékenységként állítja be a ponyva olvasását, az első előítélet lebontásán fáradozva igazából az elit/arisztokrata irodalom ismérveit keresi a ponyvában (és bebizonyítja, hogy legalábbis a detektívtörténet olvasásában tényleg létezik kognitív elem), és úgy gondolja, ezáltal elősegíti a populáris irodalom elfogadottságát. Nem veszi észre, hogy elmélete nem áll a többi műfaji szövegre (kalandregényre, rózsaszín regényre). Knight ezzel szemben a műfaji szövegek olvasásának kognitív voltát megkérdőjelezi, és ki nem mondva, de irrelevánsnak tartja a kérdésfelvetést.

2. Interpretáció és participáció

A következőkben Deborah Knight akarva, nem akarva egy másik módot javasol a populáris irodalom szalonképessé tételére, ez pedig az eddig besorolhatatlan műfaji szövegek (kalandregény, rózsaszín regény) olvasása közben jelentkező szomatikus tevékenység kérdésének a tárgyalása.

Az, hogy sokan (például Carroll) az ész örömeként próbálja leírni a műfaji szövegek fogyasztását, mint láttuk, nemcsak hogy egyfajta elitizáló előítéletnek való behódolást jelent, de hamis is. Annak ellenére, hogy Carroll (helyesen) felértékeli az önjutalmazó tevékenység szerepét ezen szövegek olvasásában, nem meri vállalni az ész öröme mellett egy másfajta, szomatikus-emocionális örömszerzés lehetőségét (mivelhogy ez az elit/arisztokrata irodalomtudomány szerint alacsonyabbrendű). Viszont Knight szerint a paradoxont, hogy miért is olvasunk műfaji szöveget, amikor nagyjából úgyis tudjuk, mi fog történni, éppen ezzel a szomatikus-emocionális örömszerzési önjutalmazó tevékenységgel lehet magyarázni.

A műfaji szövegek olvasása közben fellépő szomatikus tevékenységre Knight saját empirikus tapasztalatából hoz példát: a film ritmusának manapság tapasztalható felgyorsulásával sok néző már nem tudja követni a cselekményt, de mivel a műfaj (pl. akciófilm) ismerveit ismeri, ugyanolyan jól szórakozik, mint az a néző, aki a cselekménybe mint egészbe is bele tudja helyezni az egymást követő résztörténeteket. Ezt a megfigyelést jómagam azzal támogatnám meg, hogy a tévzés éppen ezt a folyamatot erősíti fel, hisz sokszor megtörténik, hogy nem látjuk elejétől a filmet, vagy hogy átkapcsolunk egyik filmről a másikra, és mindkettőt követjük — ennek ellenére ugyanúgy meghatódunk a férfi és női főhősnek a film végén váltott csókjánál, mintha minden előzményt tudnánk róluk, és végig láttuk volna a filmet. A néző, mikor átkapcsol egyik filmről a másikra és vissza, éppen az örömszerzés halmozására, a (saját) szomatikus tevékenységének az erősítésére, halmozására vállalkozik. Mint ahogy a Speed nézése bárholnan elkezdhető, ugyanúgy, ha bárhol fejtjük a Grant kapitány gyermekeit, élvezettel olvashatjuk a regényt, hisz a keret (az apát keresik a gyerekek a világ minden táján) hamar kikövetkeztethető, és a hangsúly amúgy is az egyes epizódokon, a kalandokon van — no meg nyilván tudjuk, hogy a heppiendre való várakozásunk úgyis beteljesedik. Külön elemzést érdemelne az az olvasó, aki elolvasa a bevezetőt, majd utána a könyv végét, hogy minél hamarabb megtudja a végkifejletet, és ezek után a közepére is sort kerít. Ebben az esetben a közép elolvasását nem lehet másként magyarázni, mint azzal, hogy egyáltalán nem folytat kognitív tevékenységet, miután úgyis tudja, hogy nagyjából mi fog történni. Nyilvánvaló, hogy ekkor a szomatikus tevékenységért, az őt érő ingerekért olvas tovább.⁶

Knight tehát a műfaji szövegek olvasásának paradoxonát a szomatikus elem hangsúlyozásával véli megoldani. Carroll az önjutalmazó kognitív tevékenységet határozza meg olyan elemként, amely ezen szövegek olvasására készíti minket. Knight viszont azt állítja, hogy az önjutalmazásban magában nagyon sok szomatikus elem van (ilyen az anticipáció, a készítés, hogy kitaláljuk, mi fog történni, és annak a várása: valamint a gratifikáció, a jutalmazás), tény, mely arra készíti minket, hogy "a műfaji szövegek olvasója magatartásának megértésében a kognitív mellett (vagy inkább helyett) a szomatikus is figyelembe kell vennünk" (19. o.), mi több, az önjutalmazó tevékenységet egészében mint mélyen szomatikus tevékenységet kell figyelnünk.

Az önjutalmazás szomatikus jellegének hangsúlyozása így egyszerre megoldaná a detektívregény paradoxonát is, melyet eddig nem tudtunk a többi műfaji szöveggel együtt kezelni. Knight nem foglal állást ezzel kapcsolatban, viszont könnyen belátható, hogy az anticipáció-gratifikáció szomatikus elemként való meghatározása egy oldalra állítja a detektívregényt a többi, szomatikus válaszadást kiváltó műfaji szöveggel (kalandregénnyel, rózsaszín regénnyel stb.). Ehelyett megelégszik a formalista-kognitivisták felfogás bírálatával, mondván, hogy ebből az alapállásból nem tudunk mit kezdeni azon olvasókkal, akiket nem a műfaji szöveg holisztikus, egészre kiterjedő megértése motivál.

Talán azért nem (és erre utal is), mert fennáll a veszély, hogy az önjutalmazó tevékenység mélyen szomatikusként való beállítással mindenfajta olvasói magatartás, mely a fikciónak mint egésznek a megértésére törekszik, irracionálissal volna vádolható — ami viszont erős túlzás. Carroll egyoldalúan intellektuális beállítással szemben Knight árnyaltabb képet nyújt a kérdéskörrel, és tagadja, hogy radikális ellentét lenne a szomatikus és a kognitív válaszok között, hisz már többen (pl. Ronald de Sousa és Antonio Damasio) rámutattak a szomatikus válaszadás kognitív alapjaira. Ugyanakkor a szomatikus és kognitív válaszadást elkülöníti egymástól, mivel szerinte ezek funkcionális szempontból különböznek.

Ami tehát kihámozható Knight elméletéből, valahogyan így nézne ki: az elsősorban szomatikus válaszadást követelő irodalom (a kalandregény, a detektívregény, a sci-fi, a rózsaszín regény, röviden a populáris irodalom szövegei és műfajai) sorolható egyfajta irodalomba, az elsősorban kognitív válaszokat kiváltó irodalom pedig egy másfajta. Amit így nyerünk, az nem más, mint a populáris/tömegirodalom és az elit/arisztokrata irodalom szép, tiszta és világos elkülönítése.

Nyilván az egyes művek esetében mindig az dönt, hogy milyen mértékben van benne a szomatikus, illetve kognitív válaszadás lehetősége. Míg egy kalandregény esetében

Zongor Gábor: Idő, Európa közepén

azonnal adódik a besorolás (hisz pusztán szomatikus válaszokat adunk), egy detektívregény vagy titok köré szerveződő szöveg esetében a kérdés már árnyaltabb: egyrészt keresztretjévenyfejtés-szerű kognitív válaszokat adunk, és emellett szomatikusakat is — és általában az utóbbiak vannak a többségben. Ugyanakkor a Bűn és bűnhődésben, annak ellenére, hogy egy gyilkosság köré szerveződik, a kognitív válaszok dominálnak, a hosszú betétek, amelyekben Dosztojevszkij Raszkolnyikov lelkiállapotát ecseteli, nem váltanak szomatikus választ, amiért is a regény bűnügyi regényként csapnivaló. Más a helyzet viszont az Üvöltő szelekkel, mely legalább annyira szomatikus válaszokat kiváltó horror-regény, mint amennyire intellektuális. Ebben az esetben úgy érzem, az a helyes, ha az Üvöltő szeleket a populáris irodalom szövegei közé soroljuk, mint a populáris irodalom egyik remekművét, míg a Bűn és bűnhődést mint az arisztokrata irodalom remekművét kezeljük. Ez a besorolás nem lenne egyéb, mint elismerése az arisztokrata és a populáris irodalom egyenrangúságának, annak, hogy a kánont (a tényleges magas irodalmat) mindkettőnek a csúcsai alkotják.

***

Amit eddig próbáltam vázolni: az interpretációs-kognitív olvasási stratégia mellett létezik egy másik is, amely elsősorban szomatikus válaszokat ad a szövegek olvasására. Ez utóbbinak a megnevezésére tett javaslatom a következő: a szomatikus válaszokat kereső olvasást nevezzük *participációs olvasási stratégiának*. A szomatikus válaszadás azt jelenti, hogy minden idegszálunkkal reagálunk a szövegre, a szöveg felől érkező hatások közvetlenül, testi szinten érnek minket: részt veszünk a szövegben. Ez ellentétbe állítható az interpretációval, amely ugyan aktív jelentéstulajdonítást feltételez, de egyben kívülállást is, mivel a jelentéstulajdonítás absztrakt, kognitív szinten folyik. A participációban nincs jelentéstulajdonítás, viszont van átélés, benne levés: olvasás közben sírunk, nevetünk, félünk stb. Annak ellenére, hogy a participációs olvasási stratégiát megkövetelő szöveg könnyen fogyasztható, egyben véresen komoly is, mivel a szöveg olvasásának idejére a világ megszűnik, az olvasó benne van a szövegben, benne él.

A participatív olvasás elsősorban a populáris irodalomra (és részben az avantgárd irodalomra) illik rá; egy olyan ösvény ez, amelyen végighaladva talán sikerül a populáris irodalomnak egy olyan elméletét kidolgozni, amely nem feltétlenül méricskéli őt az elit/arisztokrata irodalomhoz, hanem alkalmazkodik tárgyának belső szabályaihoz. A participáció lehetőség arra, hogy lehúzzuk az interpretáció spanyolcsizmáját a populáris irodalomról.

¹Farkas Zsolt: Kukorelly Endre, Kalligram, Pozsony, 1996. 13.

²Farkas Zsolt, 1996. 13.

³Jacques Derrida: A struktúra, a jel és a játék a humántudományok diszkurzusában, Helikon, 1994/1-2, 34.

⁴Deborah Knight: Making Sense of Genre, www.

⁵Noel Carroll: The Paradox of Junk Fiction, Philosophy and Literature. Vol. 18. 225-241.

⁶Itt kell megjegyezni, hogy sok, mára már az ún. "magas irodalomhoz" kanonizált mű (elsősorban a pikareszk műfajából, mint amely közeli kapcsolatban áll a kalandregénnyel) ugyanúgy az epizódokra, az egyedi kalandokra épít, mint a kalandregény, és inkább szomatikus, mint interpretációs szinten működik. Ilyen Rabelais Gargantuája és Pantagruelje, Boccaccio Dekameronja, Dickens A Pickwick klub iratai, Tersánszky Józsi Jenő Kakuk Marcija. Ezeknek a műveknek magas irodalomként való kanonizációja, és az eddigi szemlélet szerint implicit az elit/arisztokrata irodalomba való beágyazása komoly kérdéseket vet fel azon elitista irodalomtörténet/irodalomtudomány következetességével kapcsolatban, amely ma is az interpretációra, az értelmezésre fekteti a hangsúlyt. Inkább arról lehet szó, hogy az elitista irodalomtörténet/irodalomtudomány koncessziókat tett egyrészt az olvasók ízlésének (hisz nehéz elmagyarázni az olvasónak, hogy amit annyian évszázadokon keresztül szerettek, nem ér semmit), másrészt az irodalomtudomány populáris irodalommal foglalkozó etnekjei (mint Bahtyin) eredményeinek elismeréseképpen. És ha már itt tartunk, nem lehet nem észrevenni a kapcsolatot a bahtyini "vitális érték" és a szomatikus önjutalmazó tevékenység között. A vitális érték Bahtyinnál a "reflektált értékkel" állítható szembe, ugyanúgy, mint nálunk a szomatikus tevékenység a kognitívval.

JACK BARNES

Apám, a rablóvezér

(western)

TIZEDIK FEJEZET

amelyben Tom Spencert
lelővik, de az egyetlen komoly
sérülés egy borotva részéről éri

Rigoletto a tivornyát követő reggelen karanfogta alvezérét, és alvó társait magukra hagyva felkapaszkodtak egy közeli, magányos kőszirtre, ahonnan az egész vidék betekinthető volt. A vezér jólesően nyújtózott egyet a szikla tetején, majd kezéből ernyőt formálva a szeméi fölé a messzeséget kémlelte. Bob henyén elterpeszkedett egy szikla tövében és várakozva tekintett főnökére.

— Bob — szólalt meg Rigoletto, anélkül, hogy megfordult volna — bajban vagyunk!

Bob köhintett egyet, mintegy jelezve, hogy hallotta főnöke szavait, de nem tudja mire vélni őket. Sőt, érdeklődve szét is nézett, hogy hátha felfedezné, honnan fenyegeti őket a veszély. De hogy a napszúrásan kívül semmi különösebb veszélyforrást nem észlelt, hallgatott.

— Mit szólsz — folytatta a vezér —, fel tudjuk venni a harcot, velük?

— Hát eddig is azt tettük, nem? — nézett fel Bob értetlenül.

— Igen, de ezúttal nemcsak a csendőrség jön...

— Hát ki még?

Rigoletto hosszú hatásszünetet tartott, míg végül halkán, kelletlenül kinyögte:

— ...a hadsereg!!

Bob rémülten pattant fel:

— Micsoda?!!

— Igen — mondta sápadtan Rigoletto. — Thomas Spencer, a fort royali törvénybíró meg akar bennünket semmisíteni. Ehhez kéri a hadsereg segítségét.

Bob a sziklafalnak támaszkodott. Ajka lassan leereszkedett, úgy bámolt merev görcsben a vezérre, mintha valami földöntúli jövevény állna előtte. Hosszú percekbe telt, amíg meg bírt szólalni.

— És ebben nem lehet megakadályozni?

— Talán — mondta elgondolkodva Rigoletto. — De mindenképp drágán adjuk majd a bőrünket.

— Drágán — bólintott fehéren Bob, és látszott, hogy egyáltalán nem lelkesedik a gondolatért.

— Ha valamiképpen — folytatta a vezér — meg tudnánk akadályozni, hogy a küldönc a fővárosba vigye a törvénybíró üzenetét, talán lelegzethetne jutnánk és kieszelhetnénk valami okosat Don Giovannival meg a Halhatatlannal.

— Ez igaz — hagyta helyben Bob, mivel éppen semmi okosabb nem jutott eszébe, ami a képességei ismeretében nem is volt túlságosan meglepő.

— Arra gondoltam, Bob, hogy rád bízom ezt az ügyet.

Az alvezér lehajtotta a fejét, de nem mert ellenkezni. Rigoletto, ha parancsot adott, nem ismerte a tréfát. Bob tudta: ha küldetése sikertelen lesz, nem fogja megúszni a büntetést. De azzal, hogy elvállalta, időt nyert, és ki tudja mi nem történik azalatt. Esetleg... de nem, jobb, ha ilyenre nem is gondol az ember, mert álmában kifizetési, és akkor mehet Földvára deszkát árulni.

— Kapsz két embert magad mellé és éjjelnappal lesben álltok az országút mentén. A kö-

vetet élve vagy halva kézre kerítitek és levelestől-mindenestől eltüntetitek. Megértetted?

— Meg — egyenesedett ki Bob s a főnöke szemébe nézett.

— Bob — szólalt meg újból Rigoletto s töle szokatlan gesztussal barátságosan az alvezér vállára tette a kezét. — Mi ketten sok mindent átvészeltünk együtt. És ha van Isten, ezt is megússzuk. Bármiképpen is lesz azonban, azt hiszem: barátok voltunk.

— Igen — mondta halkán Bob, s dühös volt önmagára, hogy nem tudja leplezni megindultságát.

Tedd meghallgatta Garry beszámolóját, majd engedélyt adott neki, hogy néhány emberével lecsapjon egy távoli településre, hogy kiapadóban levő élelem- és pénztartalékaikat kiegészítsék. Garry két napig volt távol (a vezérrel egyidőben), hogy kifürkessze a körülményeket, s az, hogy már a kész tervvel állt a főnöke elé, önállósodási tendenciájának biztos jele volt. Tedd csodálkozva tapasztalta magán, hogy nem is igazán érdekli az, ami a banda körül történik, és eszébe sem jutott, hogy Garryt szabályellenes eltávozásáért megrója. Íratlan törvény volt ugyanis, hogy Tedd távollétében Garry a parancsnok és a parancsnoknak tilos a csapatot magára hagynia bármily rövid időre is, hát még negyvennyolc órára! De Tedd Barnes agyát már úgy behálózta a szerelem, mint a földgolyóbist a hosszúsági meg szélességi körök, s figyelme nem terjedhetett ki erre az apróságra.

A hajdani énektanárt meglegyintette a hétköznapi polgári élet tisztaságának és kiegyensúlyozottságának a varázsa, s többé nem tudta kivonni magát a hatása alól. Azon kapta magát, hogy gondolatban a woodkinsi telkeket veszi számba s azt fontolgatja: hová építhetné a családi házát. Ahol boldog és tisztességes életet éljen Helénával meg a gyerekekkel, és az legyen a legnagyobb gondja, hogy a lurkók ismét letörtek egy kerítésléce. Vajon nem túl sokáig tapos-ta-e a törvényen kívüliség ösvényét ahhoz, hogy most egyenes derékkal és felemelt fővel lépdelhessen végig egy település főutcáján? — fogta el a kétség, s a gyomrára malomkő telepedett. Nem ivódott-e túl erősen a vérebe a parancsolgatás meg az erőszak ösztöne ahhoz, hogy a családi élet szelíd, de ugyanakkor kemény utasításainak alá tudja vetni magát? Tedd Barnes gondterhelten nézett a távolba, s lelki szeméi előtt Heléna mosolygó arca rajzolódott ki. És ez a mosoly azt üzenté, hogy nincs visszaút: az ő sorsa meg van pecsételve. Igaza van Giovanninak, hogy nem szeretne a bőrben lenni, amikor Tom Spencer megtudja, hogy a veje útonállással keresi a kenyerét! Ama eljövendő fekete nap olyan súllyal nehezedett a lelkére, hogy néha úgy érezte: összeroskad alatta. És itt van ráadásul — hogy gondjait tetézzé — Rigoletto tegnapi gyilkossága. Mert igaz ugyan, hogy Aida is részese volt az égyezménynek, de minek ekkora tömegmészárlást rendezni miat-ta? És hogy a hatóságok nem fogják szó nélkül hagyni az ügyet, annyi szent. Az ő számára pedig annál is kínosabb az eset, hogy valószínűleg jövődöbeli apósának lesz a feladata az ügy kivizsgálása, és ami a legrosszabb: a megtorlása. Igaz, hogy jócskán ivott az öreg akkor éjszaka, de a hír hallatán olyan hirtelen váltott színt, hogy attól lehetett tartani: gutaütést kap.

Ekkor kinn lódobogás hallatszott, majd rövidesen egy torzonborz, borostás fickó ütötte be a képét az ajtón.

— Hello — vetette oda hanyagul Teddnek, aki egyedül üldögélt a szobában. — A főnököt keresem.

— Én vagyok — állt fel a székről Tedd.

— Rigoletto küldött sürgős üzenettel. Holnaputánra vár tanácskozásra a Keselyűk Ormán, téged és Don Giovannit. El ne mulasszátok megjelenni, mert nagy veszély fenyeget benneteket.

— Milyen veszély? — kapta fel a fejét Tedd.

A küldönc vállat vont. Ez azt jelentette: ennyi volt az üzenet, ő nem hermeneuta, hogy értelmezze főnöke szavait.

— Don Giovanni tud róla? — érdeklődött Tedd.

— Tőle jövök.

— És ő mit mond?

— Morgolódtott. De holnapután ott lesz a Keselyűk Ormán. Arra kér: ejtsd útba a tanyájukat, hogy együtt menjete a tanácskozásra.

Tedd végignézett a tetőtől talpig poros férfin s hirtelen megszánta.

— Mikorra kell visszatérned?

— Há-át... — bizonytalankodott a másik —, amint végeztem a dolgommal...

— Rendben. Akkor menj, vidd a lovadat a fészerbe, utána kapsz valami harapnivalót s az éjszakát nálunk töltöd!

A fickó meglepetten nézett a vezérre, nem volt szokva az emberséges hangnemhez. Aztán bólintott, szemében öröm villant, s talán életében először ment könnyű szívvel parancsot teljesíteni.

Embereinek nagy része oda volt Garryval, s mivel nem volt kedve még lefeküdni, Tedd rövid sétát tett a ház közelében levő kis tisztáson. Ha emésztő gondok gyötörték, mindig ide vonult vissza, hogy meghányja-vesse magában a teendőit. Szerette ezt a szinte tenyérnyi zöld pázsitot, s már régebről meghagyta társainak, hogy ha hirtelen meg találja halni (szakmai ártalomból kifolyólag), ide temessék, erre a helyre. Pokrócát a feje alá téve leheveredett a fűre és sokáig nézett farkasszemet a meleg nyári éjszaka hunyorgó szemű csillagaival. Aztán egyszerre csak Heléna képe tolokodott a csillagok elé, majd egy tiszteletesé, és máris bent voltak a templomhajóban, aztán Garry jelent meg duplacsövűjével és lesújtott rá, fegyverek dörögtek, lábával egy nagyot rúgott, hogy idejében elugorhasson egy rá zuhanó ló elől, és amikor revolverét végül is elsütötte, világosan látta, amint a golyó Tom Spencer mellébe fúródik, kijön a hátán és repül tovább megállíthatatlanul, miközben Heléna rémülettől eltorzult arccal hajol föléje és egyre idegesítőbben azt az egy kérdést ismételteti, hogy: "Mit tettél?" Hogy végül már nem bírta tovább idegekkel, és lendült a keze, és csak úgy visszakézből úgy szájon legyintette Helénát, hogy az orra vére a falra preckelt, és dühében egy nagyot ordított.

Erre az ordításra riadt fel, a teste csupa víz volt, körülötte halkán susogtak a fák. Csak a hold mosolygott jóllakottan az égbolt közepén, mintha sohasem hallott volna a fogyatkozásról.

Tom Spencer, Fort Royal köztisztviselőként álló törvénybírája lassú, de súlyos, magabiztos léptekkel ment a hivatala felé, mint aki tudatában van, hogy nem egy ember, hanem egy város gondjait hordozza a vállán. Ma reggel vidáman ébredt, frissen ugrott ki az ágyból. Vége a szürke, unalmas hétköznapi egyhangúságának! Végre valami igazán férfias munka került napirendre, s ezúttal nem holmi kis tyúktolvajok felett kell ítélkezzen, hanem olyan tettekre kell felkészülnie, amely hosszú-hosszú időre marandóvá teszi a nevét Fort Royal lakóinak emlékezetében. A haditervvel elkészült, most már csak az van hátra, hogy Thomson káplár kezébe nyomja a pecsétet papírt s várja a további fejleményeket.

Az órájára pillantott: kilencet mutatott. Még

korán volt, nem kellett sietnie. Amint az öreg Levis borbélyműhelye előtt haladt el, megtorpant. Már a múlt héten szeretne volna levágtatni a haját, s borostás állát is szívesen adta havonta legalább egyszer az öreg borbély kezébe, hadd mutassa be rajta tudománya legjavát. Most pedig éppen itt az alkalom, egy óra alatt talán el is készül vele. Többet nem is gondolkodott, hanem benyitott. Az öreg éppen a sarokban cigarettázott, de amint a törvénybíró megpillantotta, azonnal elnyomta a csikket s készségesen tessékelté vendégét az üres székbe.

— Nahát, nahát — kedveskedett a kliensének —, épp a napokban mondtam az asszonynak, hogy Spencer úr is meg kell látogasson nemsokára, mert az úgy van, hogy az embernek nemcsak a felesége nő, hanem a haja is... he-he-he...

Spencer illet tudván nevetett a borbély tréfáján s tudta, hogy most egy órán keresztül hallgatnia kell az öreg fecsegését. De ez nem zavarta túlságosan, sőt néha kimondottan élvezte az öreg bonyolult okoskodásait és tagadhatatlan jólértesültségét. Valamelyik távoli európai országból vándorolt be, talán finn volt vagy orosz, de az is lehet, hogy magyar. Mintha egyszer valamikor azt mondta volna, hogy az ő becsületes neve Levente, csak itt keresztelkedett át Levisre. Mindenesetre az biztos, hogy heves véré az öreg, mert a rossz nyelvek azt mondják, hogy fiatalabb korában lekeccintette egy szemtelenkedő fiatalembernek a füle hegyét — büntetésből. Persze, ez nem túl valószínű, de mindenképpen hozzátartozik az öreg Levis műhelyét körüllegző mítoszhoz.

— És hogy szolgál mostanában a Spencer mama egészsége?

— Köszönöm, jól — bólintott egykedvűen a

hátra, amikor a vendége füléhez hajolt.

— Az a legény derék fickó. Olyan a hangja, mint a pacsirtának! Heléna pedig gyönyörű teremtetés.

Spencer elmosolyodott, de rögtön fel is szisszent. A váratlan mozdulattól a penge bele-szaladt a bőrébe és hevesen vérző sebet ejtett az arcán. Az öreg Levis a kezét tördelve szabadkozott és kérte a bocsánatot, a törvénybíró pedig percekig csendesítgette, hogy semmi baj, itt egyedül csak ő a hibás, míg végül sikerült lecsillapítania — előbb a mestert, majd a vérzést is. "Íme, a háború még meg sem kezdődött, és máris megsebesültem" — mosolyodott el, de az előbbiekből okulva csak magában a törvénybíró, és szinte büszke volt rá, hogy elsőként ontott vért, amióta beállt a titkos hadikészültség. Most már csak a hajvágás volt hátra, s amíg a borbély a szerszámaiért ment, Spencer a vágást szemlélte a tükörben. Balfelől volt, jól látható helyen, s ma legalább még hetvenszer fogja elmagarázni az együttérző kotnyeleskedőknek, hogy hol, mikor és miért történt ez a kis baleset.

— És mi lesz a rablókkal Spencer, úr? — jött vissza Levis, s Tom Spencer rögtön tudta, hogy célhoz értek. Voltaképpen ez az, ami igazán érdekli az öregot. A legszívesebben már akkor nekiszögezte volna a kérdést, amikor az ajtón belépett, de a vén róka tudta, hogy dobbal nem lehet verebet fogni, ki kell várnia az alkalmas pillanatot. A törvénybíró a tükörben a borbély arcát fürkészte, hogy mennyit tudhat a dologról, noha tulajdonképpen már kezdettől fogva tudta: mi az, amit el lehet mondani az öregnek, anélkül, hogy az megsejtse, mire készül a vezetőség.

— A rablókkal? — mondta eltűnődve a vendég —, hát ez egy roppant nehéz ügy, Levis úr.

— Pedig mintha őt láttam volna a kocsni ablakán keresztül — mentegetőzött a borbély.

— Áhá—na látja? A "mintha" és a tények közt akkora a különbség, mint a borbélyműhely és a Fehér Ház között. Nem, Spencerné asszony jelenleg otthon van, s ön pedig tévedett.

— Hát igaz, ami igaz — sóhajtott a borbély —, a szemeim sem a régiiek már. Köszönöm, uram — tette el a borraivalót —, és látogasson még el hozzánk.

Tom Spencer bólintott és kilépett az utcára. Egészen frissnek érezte magát, a karcolásról is elfeledkezett és gyors léptekkel ment a hivatala felé, hogy Thomson káplárt minél hamarabb útnak indíthassa a sorsdöntő "véres karddal."

A lovak nyugtalanul topogtak a kocsni előtt, fiatal állatok voltak, nemrég törhették be őket erre a célra. Az utasok közben a beszállással voltak elfoglalva, a kocsis a poggyász körül segítkezett. Spencer asszonyra és a lányára kivételesen rámosolygott (ennyi kijárt a törvénybíró családtagjainak), egyébként mogorva arccal rakosgatta a postakocsi tetejére a szerinte "dögnehéz" csomagokat. A két férfi mentesítette eme kötelessége alól, de az idős hölgyek elvárták, hogy a viteldíj ellenében megtegye nekik ezt a csekély szolgálatot. Egyébként nyolc utasa volt mára a postakocsinak: egy újonnan érkezett orvos a feleségével és a kisfiával, két idős hölgy Fort Royalból, egy öregúr, illetve a Spencer család tagjai.

Helénát teljesen hatalmukba kerítették az utazás izgalmak.

— Kíváncsi vagyok, milyen képet vág Tedd, ha meglát majd a küszöbön — kuncogott, amint elhelyezkedett a kényelmes ülésen.

— De kislányom, hiszen azt se tudjuk, hol lakik...

— Woodkins nem világváros. Majd akad valaki, aki megmondja nekünk!

— Hát ha te mondd... Még szerencse, hogy apád nem tudja mire készülünk, mert mindketőnket leteremtene. És még azt sem mondhatnánk, hogy nincs igaza...

— Ne aggódj, anya, a csizma fedez majd bennünket. Nem fog semmit megtudni, csak ha eljő az ideje.

A kocsis csördített a bakon, s a kocsni mozgásba lendült.

— Nicsak, Spencerné asszony — sikkantott fel néhány pillanat múlva az egyik a hölgyek közül. — Csaknem Woodkinsba tart?

— De igen. Vásárolni megyünk. Van ott állítólag egy nagyon ügyes csizmadia, s nekünk éppen rá van szükségünk. De ön, Williamsné, mi ügyben jár arrafelé?

— Ó, nevetett szégyenlősen a hölgy — mi csak egy kis családi ünnepségre megyünk Hughnéval. Az egyik barátunk ünnepli a születésnapját.

— Apuka — szólalt meg ekkor a gyerek. — Ilyen vénasszonyoknak is van születésnapja?

— De Tomi, hogy lehet ilyeneket kérdezni — pirult el az édesanyja. — Hiszen mindenkinek van születésnapja. Ne haragudjanak, egy percig be nem áll a szája, nem is tudom, mit tegyek vele...

— Ugyan — legyintett Williamsné, de sértődöttség érződött a hangjában —, a gyerek az mindig gyerek marad. Állítólag vannak olyan országok, ahol nevelik is őket.

A kocsiban fagyos csend lett.

— Ni, az öreg Levis — mutatott Heléna a borbélyműhely irányába, s az anyja is oda nézett. — Biztosan pangás van, ha ilyenkor kora délelőtt az ajtóban bámészkodik.

— Hát ha sok olyan férfi él Fort Royalban, mint én — szólalt meg a szemközti sarokból az öregúr, s mosolyogva mutatta tar koponyáját —, a borbélynak bizony fölkaphat az álla.

— Anyu — kotyogott közbe ismét a hatéves

>>>>> folytatás a 14. oldalon

Sárosi Csaba rajza

törvénybíró, mert tudta, hogy ez még egyelőre a bevezetés, a lényeg hátra van.

— És a kedves lánya?

— Ő sem panaszkodhat.

— Néhány nappal ezelőtt, az egyik éjszaka felkelt az asszony, hogy "Levis, te, kelj fel és öltözz, mert itt a végítélet napja! Az utcán angyalok muzsikálnak." Mondom neki: "Ne bolondozz, Márta, aludj inkább ilyenkor." De ő mind fújja a magáét, hát felkelek, kinyitom az ablakot, s hát csakugyan: gyönyörű énekeszó hallatszik az utcáról. Tudtam, hogy hányadán állunk, de azért mondom az asszonynak: "Tévedtél Márta, ezek nem angyalok. A Sátán jött megkísérteni, hogy édes muzsikával a pokolra csalogassa a háziasszonyok lelkét. Valahogy el ne bolondulj nekem s kimenj az utcára, akármi-lyen kísértést is érzel, mert mondom én, hogy mi akkor ebben az életben nem látjuk többé egymást." Hát a vén bolond nem elhitte? Úgy kezdett reszketni és sírni, hogy hajnalodott, mire sikerült lecsendesítenem.

Tom Spencer hangosan nevetett jókedvében, s kis hűja volt, hogy Levis be nem dugta a szappanhabos pamacsot a szájába. Aztán, hogy végzett a habbal, pengét vett a kezébe s biztos kézzel szabadította meg három napos borostájától a törvénybíró. Még két-három vonás volt

Roppant nehéz. Ekkora helyőrséggel mihez kezdhetnék?

— Hát azért nem ártana egyszer már jól odapörkölni nekik. Túlsgagosan sokan vannak. Aztán meg nem értem, hogy mire való a hadsereg...

Spencer alig bírta megállni, hogy fel ne kapja a fejét. Létezne, hogy az öreg többet tud a kelleténél? Vagy pusztán véletlen az egész?

— ...mert akkor — folytatta Levis — minek pusztítja az ország kenyerét, ha minket sem képes megvédeni?!

A törvénybíró megnyugodott. A hétköznapi ember egyszerű, józan logikájáról van szó. Semmi több.

— Hát igen... — mormogott valami válaszfélét, majd hogy az öreg befejezte a munkáját, felállt és pénz után kotorászott. Közben meg-nézte az óráját: jól számította — tíz óra van. Levis ez idő alatt az ajtóban állt s kifelé bámult. Az utcán ekkor haladt el a postakocsi.

— Nicsak! — rikkantott a borbély. — Spencerné asszony! Hová utazik?

— Micsoda? — kapta fel a fejét a törvénybíró s a nyitott ajtóhoz lépett, de a kocsni már eltűnt a kanyarban. — Az lehetetlen. Nem volt szó semmiféle utazástól — mondta aztán határozottan, mint aki biztos a dolgában.

>>>> folytatás a 13. oldalról

forma fiúcska —, erre mondják, hogy üresfejű?
— Tomi! — szólta rá most az orvos szigorúan — leülsz és befogod a szádát! Nehogy még egyszer mukkanni merj!

— Van humora a fiúnak — nevetett az öreg.
— Ne búsulj, öcskös, én szeretem az ilyen talpraesett srákokat. Tőlem nem kell félned.

— Én nem is félek — nyelvelt a kölyök a tiltás ellenére —, mert engem apuka megvéd. És ő olyan erős, hogy ha kell, magát is felpofozza!

— Hát ami igaz, igaz: már jónéhány éve nyugdíjas vagyok.

— És mivel foglalkozott a nyugdíjazása előtt?
— kedveskedett az orvos, hogy nehogy sértődés essék.

— Boksizó voltam.

— De apa, ugye, hogy te meg tudod verni a bácsit?

— Me...eg — bizonytalanodott el az orvos, s behúzza a nyakát.

— Maguk honnan érkeztek? — kérdezte az öreg, s látszott, hogy beszélgető kedvében van.

— Messziről. New York-ból — mondta az orvos. — Woodkinsba költöztünk.

— Mivel foglalkozik?

— Orvos vagyok — mondta csendesen a férfi.

— Vagy úgy — illetődött meg az öreg. — Hát nem lesz könnyű dolga. De azt hiszem, mi még gyakran fogunk találkozni, mert jómagam is azért utazom Woodkinsba, hogy ott letelepedjem. Egy idős nagybátyám halt meg nemrég, és végrendeletében rám hagyta a házat. Azt mondják, gyönyörű nagy ház, virágos kerttel és legelőkkel. Én személyesen még nem láttam ugyan és ezen a vidéken is most járok először, de reménykedem, hogy biztosítva lesz számomra a csendes öregkor.

Itt elhallgatott s a gondolataiba mélyedt.

A postakocsi közben elhagyta a várost, és az országút pora könnyű felhőbe burkolta a járművet. Amint Fort Royal eltűnt mögöttük, Heléna szíve hevesebben kezdett verni, olyan érzése volt, hogy rosszul cselekszik, hogy talán mégsem kellett volna így kérésre-hívatlan elindulni, de most már nem volt visszaút. Kétfelől az országút mentén legelők, távolabb jobb oldalt a Keselyűk Orma elnevezésű sziklás hegyesség vetette komor árnyékát a tájra. Heléna önkéntelenül megborzongott, pedig nagy hőiség volt a kocsiban. Az utasok tikkadtan hallgattak, még Tomi is a kinti látvánnyal volt elfoglalva. És amikor már mindenki úgy érezte, hogy a csend elviselhetetlenül nyomasztó, a sziklák közül éles lövés dördült, s a jobboldali első állat összerogyott. Kis híja, hogy a lendülettől be nem fordultak az árokba.

Mire az utasok magukhoz tértek már álarcos rabló rántotta fel a kocsit ajtaját.

— Kifelé! — ordított a bentiekre, s azok kábultan kecmeregtek ki az utastérből. A kocsi mellett lóháton még két álarcos férfi várta őket, s az egyik közülük rájuk szólt:

— Kezeket tarkóra!

— Apuka, ezt nekem is kell csinálnom? — kérdezte Tomi ijedten.

— Igen, fiam, tedd, amit a rabló bácsi mond!

A támadók közül az egyik kikutatta a kocsi belsejét, majd hogy nem talált semmit, körbejárt a csoportot.

— Kinél van a levél? — förmedt az utasokra.

— Nálam — szólalt meg Tomi, s a rabló egy pillanatra meghökken.

— Hogy-hogy nálad?!

— Tessék — mondta a gyerek, s csakugyan egy borítékot húzott elő a farzsebéből. — A tegnap írtam a Bettynek. New Yorkba kell küldenem. A bácsi elviszi?

A bandita összegyűrte a levelet s a földre dobta. A kisfiú elkecseregetten nézte, szemeiben meggyúlt a könny.

— Apukám, ez a bácsi neveletlen, ugye?

— Fogd be a pofád! — rivallt rá a bandita, s megfenyegette a revolverével. — Még egyszer kérdelem: kinél van a levél? — fordult ismét az utasokhoz. Az öreg bokszó nem bírta tovább s dühösen kifakadt:

— Miféle levél? Mit zanyagol itt összevissza?

A rabló lassú léptekkel odament hozzá.

— Miféle levél, öregem? I lát a Spencer törvénybíró levele! De — ragadta meg két ujjával az idős férfi állát — a hangnem, ahogy maga beszél velem, az egyáltalán nem tetszik nekem! — és felütötte a bokszó állát.

A következő pillanatban nagy ívben repült a porba, revolvere az árokban kötött ki, de a társa sem volt rest, rögtön két golyót eresztett az öreg mellkasába, mire az holtan esett össze. Tomi ijedten kapaszkodott az apja lábszárába, az utasok elfehéredtek.

A póruljárt rabló feltápáskodott s az állát tapogatva ment a revolvere után.

— Láthatják, hogy nem tréfálunk — mondta az, amelyik lelőtte az öregurat. — A levelet akkor is megszerezjük, ha maguknak mind meg kell halniuk.

— Véletlenül nem maga az, akit mi keresünk? — állt meg az orvos előtt a társa, aki időközben előkereste az árokba pottyant fegyvert.

— Nem, uram. Én orvos vagyok — hebegte falféheren a férfi, s a lába remegett a félelemtől. — Ez itt a feleségem meg a gyermekem.

— Örvendek — vigyorgott a rabló, s leplezetlen tiszteletlenséggel mérte végig az aszszonykát. — Fiúk, szedjétek csak le a poggyászt a kocsi tetejéről!

A kufferek meg a bőröndök pillanatok alatt a földre kerültek, s az egyik rabló sorra kinyitogatta őket. Az egyik tele volt süteményekkel, a másikban nagy darab húsok lapultak néhány üveg pezsgő társaságában, a többiekben orvosi műszerek, illetve háztartási felszerelések hevertek egymásra hajigálva, nagy összevisszaságban. A süteményes kuffernél a rabló elismerően fűtytett s nyomban belemarkolt, hogy megköstöljön néhányat belőlük.

— Ez már igen, ezt köstöld meg Bob, ilyent az anyád sem süttött!

— Most nincs idő, visszük magunkkal az egészet. A fiúk majd megörülnek neki!

— De uram — fakadt ki erre Williamsné —, azt mi születésnapra készítettük!

— Micsoda? Nahát, ez aztán szerencsés véletlen! Képzeld el, mama, hogy ezek a fiúk is éppen ma ünneplik a születésnapjukat s nagy gondban voltak, hogy nincs semmi sütemény erre az alkalomra. Nem mondom, amikor eljötünk, a főnök épp a kalácsot dagasztotta, de hát az a fél fogunkra sem lesz elég. Úgyhogy nincs is miért tovább cipekednie, a tészta célhoz értek.

— Ne cinikuskodjon velem, uram! Én egy idős hölgy vagyok...

— Azt fölösleges is hangsúlyoznia, mert nyomban láttam, hogy nem a bimbózás éveit tapossa...

— Maga téved, ha azt hiszi, hogy egy ilyen fajankó miatt sütemények nélkül fogok menni a szülinapi összejövetelre...

— Pedig ha ilyen hangnemben folytatja — mondta a rabló —, nemcsak a süteményeket, de a fogait is kénytelen lesz nélkülözni azon az ünnepségen!

— Hogy, maga képes lenne megütni engem?

— Nézze, mama, én tizenhét éves sem voltam, amikor a nagyanyámat felpofoztam, csak azért, mert tüsszentett, amikor aludtam...

Közben a másik szorgalmasan turkált a bőröndökben, de a levél csak nem akart előkerülni.

— Nos, nem baj — táncoltatta a lovát Bob. — Fiúk, megmotozni a társaságot!

— De uram — szólalt meg fojtott hangon az orvos —, itt hölgyek is vannak, hogy a gyerekről ne is beszéljek!

— Ami a hölgyeket illeti, részemről a szerencse — válaszolta a rabló. — A gyerek pedig bizonyára többet tud, mint a kockafejű apja képzele. Lehet kezdeni, fiúk!

— De Spencerné, az istenért! — kiáltotta rémülten Williamsné, amikor a bandita a szoknyája alá akart nyúlni. — Mondja már meg nekik, hogy nincs semmiféle levél nálunk! Vagy ha van, akkor ott van maguknál!

— Spencerné?! — kapták fel a fejüket a rablók, s megtorpantak. — Ki itt maguk közül Spencerné?

Spencer mama rémülten hallgatott, Helénának pedig majd kiugrott a szíve a helyéből. De a pánikba esett Williamsné már magán kívüli volt.

— Ott van, ő az! — ordította s Spencerné mutatót. — Az meg ott a lánya!

A rablók a két nő köré gyűltek s egy percig felügyelet nélkül hagyták a többieket.

— És maguk eddig képesek voltak hallgatni? — kérdezte dühösen Bob.

— Nem értem, uram, mit óhajt — mondta sápadtan, de határozottan Spencerné. — Nincs nálunk semmiféle levél, és nincs is tudomásunk arról, hogy a férjemnek szándékában állt volna bárkinek is levelet küldeni.

— No, erről majd a főnökömnek beszéljen részletesebben. Most pedig kifogjuk a lovakat, maguk pedig mind velünk jönnek! Sajnálom, hölgyeim, hogy el kell rontanom a születésnap bulijukat, de amint látják, sok csomagunk van. Meg aztán csak nem fogom én cipelni azt a rengeteg süteményt! Mindenki ragadja meg a csomagját, aztán neki a hegyoldalnak!

Nemsokára a furcsa menet eltűnt az erdőben. Elöl Bob lovagolt, utána sorban a foglyaik cipelték párosával a bőröndöket, hátul a társai vezették a kocsiból kifogott lovakat, miközben árgus szemekkel figyelték az utasok mozdulatait.

Tíz perccel a távozásuk után vágató lovas érkezett Fort Royal felől a támadás színhelyére. Thomson káplár volt, tarsolyában Spencer törvénybíró segélykérő üzenetével. Megdöbbenve járta körül a kocsit, majd szemügyre vette a lótetemet meg a két holttestet. Több mint egy évtizede nem volt postakocsirablás ezen a vidéken, s az, amit látott, erősen megráztta. Ebben a pillanatban az egyik holttest megmozdult. Odaugrott hozzá. A kocsis volt.

— Ember, mi van magával? Még életben van?

— I...igen — nyöszörgött a kocsis —, a vállam... oda fúródott a golyó... halottat színleltem...

— De mi történt? — segítette lábra a férfit. — Kik voltak a támadók?

— Nem tudom... foglyul ejtették Spencer bíró úr... feleségét... meg a lányát...

— Mit beszél?! — dermedt meg a káplár.

— Elvitték őket mind...

Thomson káplár lábából kiment az erő, és nem tudta, hogy most mit tegyen. Vissza nem fordulhat, a parancs az parancs. A lovát sem adhatja oda az öregnek, mert messze van az, amikor már vonatra ülhet. Nem volt más megoldás, néhány korty whiskyt töltött a kocsis szájába s meghagyta neki, hogy ahogy csak a lábai bírják, menjen Fort Royal felé és minél hamarabb vigye meg a szerencsétlenség hírért a törvénybírónak. Ő maga pedig gondterhelten folytatta az útját, mert sejtette, hogy a szekér megkerülte a lovakat: a háború még a hadüzenet előtt elkezdődött.

(folytatjuk)

LAKATOS MIHÁLY fordítása

MOLNÁR H. LAJOS

Volt egyszer egy udvar

(Részlet)

Eleinte közönyösen szemlél-
tük a milicisták udvari honfog-
lalását, amint beköltöztek az
apám hajdani lakásából lekap-
csolt két helyiségbe. Nem tudhat-
tuk, átmeneti lakók-e, mint e-
lődeik, vagy tartós lesz-e a jelent-
létük, és megváltoztatja-e piciny
birodalmunk szokásait, életét.
Egyenesen képtelenség lett volna
feltételezni, hogy végül is ők él-
nek túl mindent és mindenkit...

A hurcolkodásba nem izzad-
tak bele, sokat nem cipekedtek.
Mindössze egy rozoga asztalt s
egy tarisznyát vettek le a kapu
előtt parkoló kis lovasszekérről,
és bevitték a konyhába, miután a
lakáosztogatótól kapott kul-
csokkal kissé nehézkesen nyitot-
ták ki az ajtót. A tornácunkon
üldögélve, a nyitott ajtójukon ke-
resztül láttam, hogy olyan cso-
dálkodással veszik körül és
nézegetik az előző lakótól örö-
költ kis kerek vaskályhát, mintha
ilyennel még sosem találkoztak
volna. Aztán kezükben-ölükben
behordták a szobába a székérde-
réknyi szénát, majd búcsút inte-
gettek a falusi szekeresnek, aki
behozta őket. Azonnal magukra
csukták az ajtót.

Néha kijött egyikük-mási-
kuk, szétnézett, hallgatott egy
sort, aztán visszament. Közben
felfedeztem, hogy nem némák, és
nem is olyanok, mint kicsi Jóska,
mert előzőleg valami idegen
nyelven kérdezték ezt-azt
anyámtól, majd rendre Balog bá-
csitól, Csülök nénitől és Fischer
Babától, de senki nem értette, mit
akarnak. Ezért vonultak vissza, a
némaságba.

Engem a jelenésük azért kez-
dett érdekelni, mert ezeknek gye-
rekeik is voltak, méghozzá há-
rom: egy nálam másfél fejjel ma-
gasabb legény, egy fél fejjel ma-
gasabb lány és egy másik fiúcska,
aki pontosan akkorára nőtt, mint
én. Másnap reggel már a szoká-
sos csapatgyülekező volt az ud-
varon, kint zsi bongott vagy tu-
catnyi lurkó; ezek az újak meg
miért nem dugják ki az orrukat,
miért nem jönnek játszani, mi a
fenét csinálhatnak odabent?
Megnéztem...

Amikor a lakásunkat kettébe
szelték, nem falazták be a két szo-
ba közti üveges ajtót, talán ezért
is gondolhatta apám jó sokáig,
hogy csak ideiglenes ez a félbevá-
gott állapot. Mindenesetre, anyá-
mék rajzszögekkel fogtak fel
újságpapírokat az ajtó üveges ré-
szére a mi oldalunkon, hogy ne
lehessen átlátni. Amonnan nem

is lehetett, de a mi felünkről igen,
mert én egy kis helyen alig észre-
vehetően feltéptem a papírt,
majd visszatértem a helyére.
Amikor át akartam kukucskálni,
csak éppen egy kicsit kellett fel-
hajtanom azt a szakított fecnit. És
másnap reggel már voltam any-
nyira kíváncsi, hogy átlessem.

Ott heverésztek a szobában,
és olyan halkán beszélgettek,
hogy akkor sem értettem volna,
ha ismerem a nyelvüket. Csak ak-
kor láttam, mire kellett nekik a
széna: az ágyat helyettesítette.
Szétterítették a padlón, azon fe-
küdtek. Tapasztalni véltem, hogy
most már nem mi vagyunk az
udvaron a legszegényebbek.
Nem örvendtem neki, csak tény-
szerűen megállapítottam. Az
asszonynak nem volt hálóinge,
ugyanabban a színtelen-szürke
ruhában forgolódott a széna kö-
zött, amelyet tegnap viselt bevo-
nulásukkor. A férfi is nappali
öltözkéiben hentergőzött: bő,
koszos-fehér ingében, még ko-
szosabb gylcsatyájában, s a fű-
ző nélküli bocskorát sem vethette

orientálódva. Amikor házunk
mögött felismerte vágyakozásá-
nak színhelyét, gyorsan kinyitot-
ta az első budiajtót.

— Nem oda! — visította Csü-
lök néni joggal, mert az első fülke
az övék meg a Balogkéé volt.

Az ember nem értette, illetve
csak annyit érthetett a hangsúly-
ból és az integetésből, hogy nem
szabad, de fel nem foghatta, mi-
ért, és azt főleg nem, hogy most
mi lesz vele. Nagy erőfeszítéssel
szorította a lábát, vörösödött a fe-
je, és folyt róla a veríték, nem úgy,
mint a költözéskor. Meg se bírt
szólalni, ezt Csülök néni is belát-
hatta, mert odament, s miközben
becsukta a budiajtót, mutogatva
magyarázta:

— Nem oda! Ide! — s kinyi-
totta neki a másikat, majd lök-
döste befelé, mivel az a bácsi
moccanni sem mert. S aztán rá-
csukta az ajtót, mert biztos, ami
biztos, mit lehet azt tudni, hátha
azoknál ez nem szokás, és még
előttünk, a körbenálló gyerekse-
reg szeme láttára tolja le a gatyá-
ját, ha letolja...

le éjszakára. Ilyesfajta viseletet
már láttam a havason, de ahhoz
pörge, fekete kalap, színes zsi-
nórzatú börmellény és vastag
bőröv is tartozott, ez az őv szor-
ította az inget az ember dereká-
ra úgy, hogy alatta körkörös
fodrozódott az ing, mint egy
szoknyácska. A hegylakók boc-
skoraikat fűzővel fogták össze,
ami lábszárakra kötve a térdük
magasságáig kacskaringózott.

Ennek még bőrova sem volt,
nem fodrozódott, csak lógott-lö-
työgött rajta a túlméretezett inge,
mint rajtam sokáig a félcipő és
bakancs. Szokják a helyet, gon-
doltam, majd csak előbújnak,
hisz előbb-utóbb rákényszeríti
őket a szükség.

A férfit kényszerítette rá elő-
ször, de nagyon. Lábát összeszo-
rítva, mint egy nyomorék, indult
el a budi felé, talán a szag után

Megkönnyebbülten és em-
berhez sokkal méltóbb járással
ballagott vissza szénakazlas szo-
bájába. Nemsokára hátrakísérte a
feleségét, kinyitotta a Csülök né-
ni vécéjének ajtaját, kezével ne-
met intett az asszonynak, és visz-
zahajtotta az ajtót. Kinyitotta a
másikat, igent bólogatott, belökte
a nénit, és rácsukta az ajtót. Kezét
összezsapta, megdörzsölte, mint-
ha ezzel jelezné, mennyire rend-
ben a dolog. Aztán a nő a gyer-
kőceivel is végigjátszotta hajszál-
pontosan ezt a mutogatósdit, így
már első nap megtanulta az e-
gész család, hol a helyük.

Az is az első napon derült ki,
hogy milicista az új szomszéd.
Délelőtti megkönnyebbülése
után elment valahova, s koradél-
után milicista egyenruhában lé-
pett be a kapun, hóna alatt hozta
az ingét, a gatyáját és fűző nélküli

bocskorát, amiben elment. Az aj-
tón behajította az öltözkéjét,
melyben először megláttuk,
majd egyenruhásan-sapkásan-
csizmásan, peckes tartással tett
egy kört az udvaron, mintha mu-
togatná magát. Nem tapsoltuk
meg, hanyatt sem esett senki,
Csülök néni is csak ennyit mon-
dott a díszszemle láttán:

Mija fene!...

Sokáig hitte azt a férfi, hogy
így mondhatják magyarul a mili-
cistának, mert mindig előbújt,
mintha őt szólítanák, ha valaki az
udvaron felkiáltott: mi a fene!

Új szomszédaink még hete-
kig hallgattak. Ha velük nem is,
de róluk fecsegték néha az udvar
asszonyai. Mivel a nevüket nem
tudtuk, nem mutatkoztak be, va-
lahogyan el kellett nevezni őket.
Anyám kezdte el a nőt "román
asszony"-ként emlegetni, s ez fő-
lőttebb találó megnevezésnek
tűnt. Ugyanis milicistáné és mili-
cista már volt egy a szomszéd
utcában (az hozta haza Lajit, ami-
kor berúgott), de román a kör-
nyéken egyetlen egy sem,
legalábbis nem tudtunk róla.
Mindenki magyarul beszélt még
a legközelebbi élelmiszerüzlet-
ben is, melynek ugyan *alimentara*
nevet adtak a háború után, de
mindenki csak fűszerboltként
emlegette.

A milicisták is meggyőződ-
hettek róla, hogy még kenyeret is
csak mutogatva tudnak vásárol-
ni, ha nem tanulnak meg sürgő-
sen magyarul, kinyitották hát az
addig örökös csukva tartott aj-
tójukat, ki-kimerészkedtek a
csöppnyi tornácukra, leültek a
lépcsőre, és hallgatóztak. Mi már
majdnem kezdtük hívogatni a
gyerekeket játszani, de kissé
megriadtunk tőlük, amikor lát-
tuk, hogy mit esznek: zsíros-cu-
kros kenyeret és marmeládés-
vöröshagymás kenyeret, válto-
gatva. Ez a marmeládé édeskes
vegyesíz volt, hosszában téglá-
lap, keresztben négyzet alakú ha-
sábokként árulták a fűszeresnél,
vágni lehetett, de kenni nem,
csak esetleg igen érdes deszkára.
Nekünk úgy adták, hogy egy vé-
kony szeletet levágtak a hasáb-
ból és rátették a kenyérszeletre,
ennyi. De milyen lehet vörös-
hagymaszemekkel feldíszítve,
ahogyan ezek ették? Megkíván-
tam, olyan jóízűen falták, kértem
anyámtól én is ilyet. Ő előre meg-
mondta, hogy nem fogom meg-
enni, de erősködtem. Anyámnak
lett igaza, megkóstoltam, ez
rosszabb volt még anyám lehe-
tetlen ételkompozíciójánál is:
amikor huszárostélyost kínált
édes pótkávéval. A zsíros-cukros
kenyérrel sem tudok semmi jót
mondani, hát fura egy gusztusuk
lehet...

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>> folytatás a 15. oldalról

Gyerekként nem tudtam megítélni, melyik a legtanuló-nyabb avagy a legbátrabb a román asszony gyerekei közül, elég az hozzá, hogy egy hónap elteltével a legkisebb fiú, az, amelyiket az anyja Dójénak szólított, oda-jött hozzám, miközben Csutival labdázunk, és megszólalt:

— Ádidé.

— Tessék? — kérdeztem rögtön, meglepődöttségemben, nem is próbálva megfejteni, mit akar.

— Ádidé — ismételte Dóje bárátságosan, és a labdára mutatott.

Vagyis, hogy adjam oda neki a labdát. Odaadtam és figyeltem, hogyan hívja a testvéreit a kapu alá labdázni. Gurigáztak egy ideig, s amikor az anyjuk beteretelte őket, úgy otthagyták a labdát a kapu alatt, mint Ferike és kicsi Jóska anyámat, képerncyi hallgatással elintézve a világ dolgait.

Utólag akár jellemzőnek is tarthatnám, hogy az udvarunkra beköltözött román gyerekek egyikének ez volt az első szava hozzám: add ide! De nem tartom annak. Bizonyára a véletlen műve. Az viszont már kevésbé minősíthető véletlennek, hogy nem adta vissza.

— Ádidé — mondta kicsit később legjobb üdömre, a dándesemre mutatva, miután úgy gondolta, ránézésre kitanulta az ütözés csínját-bínját, s ő is be akarhatta szállni a játékba. Odaadtam, nekiadtam, nekem volt belőle vagy tíz.

— Nesze, a tied, megtarthatod.

— Mija? — kérdezte úgy, ahogy Csülök nénitől tanulhatta.

— Nem mija, hanem tessék! — próbáltam rászoktatni a tisztességes magyar beszédre. Megértette Dóje egyből.

— Tésék?

— Mondom: ez egy dándes. Odaadom neked. A tied. Nekem nem kell, a tied. Nem kell visszaadni.

Bólogatott, megérthette:

— Dá-dá...

— Nem dá-dá, hanem dán-des — szótárgoltam neki, mivel mégsem értette meg pontosan.

Hüvelyk- és mutatoujja közé fogta a dándest, a középsővel hátulról megtámasztotta, ütésre készen állt, jelezte, játszani akar.

— Kell gomb — mondtam neki azt, amiről neki fogalma sem lehetett, hiába nézelődött egy hónapig.

— Mija gomb?... Nem mija! Tésék gomb?

— A gomb? — körbejártam Dójét, hogy mutassak rajta egyet, hátha így világosabb, de az öltözéken egyetlen gombot sem találtam. Balog Jóska próbált segíteni:

— Apád egyenruháján van jó sok gomb.

Nyilván, ez a rejtvény túlságosan bolnyolult lehetett Dójénak, értetlenül nézett rám, mintha az én szavaim egyszerűbbek, érthetőbbek lennének.

— Ez a gomb, né — s egy slicc-gombomra mutattam, de a román asszony gyereke félreérthetete, mert elkezdett nevetni. Először, mióta megismertem. Nevetett és kivette a pöcsét:

— Gomb? Az ván. Rikának nem van.

Rika a nővére volt, legalábbis úgy szólították.

Hogy azért haladjunk a játékkal is, Dzsika, aki eddig hallgatott, talált egy áthidaló megoldást:

— Játsszunk döngben!

— Tésék döng? — kérdezte megint tőlem Dóje, akinek ismerősebb lehetett az ő, mint az e vagy az a, ezek a magánhangzók még hetekig nem mentek a fejébe.

— Mindjárt rájössz, mi a döng — mondta neki Dzsika, s mutatta, hogy üsse a dándest a falhoz.

Mi máskor is ütöttünk meg játszottunk egyebet is döngbe, ami lényegében nem volt más, mint hogy a nyerő öklével hátba vághatta a vesztest. Ez többnyire jelképes ütés volt, nem az ereje számított, hanem a másik egyféle megszégyenülése, miközben előrehajol és elviseli háta egyszeri és enyhe megérintését, melyet nincs joga visszaadni, csak ha nyer a következő játszmában.

Dóje elpattintotta a dándest, utána Dzsika egy finom rezütővel eltalálta Dóje túl közelre ütött dándesét.

— Csökte-kettő, kivan-három — okította Dzsika Dójét, s a nyomaték kedvéért háromszor úgy belevágott ököllé a milicistagyerek hátába, hogy az heveny csuklásával befutott az anyjához, utána kellett vinnem a dándesét.

Fogócskázunk, bújócskázunk, pickafáztunk is, ezekben már egyre gyakrabban és könnyedebben vettek részt a román asszony gyerekei, még a legnagyobb, Pétrisór is, de hamarosan mintha unni kezdték volna. Nagyon egyszerűek vagy túlszabályozottak lettek volna a játékaik? Könnyen kiismerhetők vagyunk, unalmasak számukra?... Mindenesetre, a furfangot ők hozták be az udvarba először, amikor szólt nekem Dóje:

— Én ütök téged.

— Anyádat — löktem neki, ahogy Dzsikától hallottam ilyen feszült helyzetekben.

— Nem anyádat — javított ki —, én téged.

— Na, ne hülyéskedj — mondtam neki. — Te? Engem?

— Én ütök téged — ragaszkodott Dóje az ötletéhez —, várjál.

— Ha te megütsz engem, én

nem várok — közöltem vele az életszemléletem —, és rögtön főfán váglak!

— Várjál té — mosolygott Dóje, mintha nem fogta volna fel a figyelmeztetést —, ez játék. Gjé-ré...

Hát ez meg milyen hülye játék lehet, gondoltam, miközben a román asszony legkisebb gyermeke rakosgatta a karom. A bal felsőt a testemhez szorította, az alsó részét felhajlította úgy, hogy nyitott tenyerem oldalról takarja a szemem, mint a szódás lovát a szemellenző. Jobb karomat áthúzta a mellemen, csuklómát kidugta a hónom alatt, jobb tenyerm kifele fordítva feküdt a bal vállamon.

— Márád így, nem kukucs, én ütök téged — s már éreztem is a pacsit a tenyeremen. Pétrisór és Rika állt még mellettem, a többi gyerek néhány lépés távolságból figyelte a fejleményeket. Dóje megszólalt:

— Most venni lé kézed. — Levettem, s a román asszony három gyermeke bizzegésbe kezdett, Dóje kérdezte: — Ki vót?

— Te — mondtam erre én, hát te mondtad, hogy megütsz engem. Mérheterlen jókedvűk kerekedett egyenes és balga észjárásomtól.

— Én csak mond — tért rá Dóje házi játékuk lényegére —, de nem én vót.

A három román gyerek a hasát fogta, úgy nevetett. Kezdték kapiskálni, mit élveznek ezek az életben.

— Na, még egyszer — mondtam, s magamtól felvettem a pozíciót. Ütött valaki, aztán: bzzz, bzzz, bzzz — mind a hárman. Nézték őket, Dóje és Rika jobban bizgett, mint Pétrisór, hát a nagy fiúra mutattam. Talán csaltak volna, de a többi gyerek is látta, el kellett ismernie Pétrisórnak, s ekkor ő vette fel a pozíciót, mármint azét, akit üthetnek. Éppen mutogatva tanakodtunk a két román gyerekkel, melyikünk üssön hármunk közül, amikor csöndben odalopakodott Dzsika és intett, hogy ő következik. Összekulcsolt kézzel, teljes erejéből úgy odakent Pétrisórnak, hogy az kigyomláta a virágok felét Csülök néni egyik kertjéből. Alig tudtuk ennél nagyobb károkozás nélkül kihúzni a még ép tátingók közül. Éppen befejeztük Pétri leporolását, letakarítását, csak a rózsá tövisei lehettek még a fülében, amikor kilépett az öregasszony.

— Ki vót?! — rikkantotta el magát Csülökne.

— Bzzz — kezdte el Dzsika, és felmutatta az ujját, s aztán mindannyian utánoztuk. — Na, ki vót? — vonta be kedvenc játszóársát is Dzsika a játékba.

Nem tetszett ez a bzzz-játék az öregasszonynak. Őszintén szólva, nekem se nagyon.

Felületes vagy elfogult ember azt hihetné, verni kezdtük mi, magyar gyerekek a románokat, s talán ezt még jellemzőnek is tarthatná. Ne tartsa annak, ilyesmiről szó sem volt. Nem bántottuk őket. Dzsika, aki ugyan néha viccből vagy csak a természete miatt oda-odakent nekik az elején, félig román volt, azon a felén, amelyiken az anyja állt. Dzsikának román volt az anyanyelve, román iskolába is járt, és tulajdonképpen így írták a nevét: Gica. Később figyeltünk fel erre, mert az ilyesmi sokáig az úristen nélküli kutyát sem érdekelte. Hogy mégis miért nem akart a milicistagyerekekkel az ő nyelvükön beszélni, nem tudom...

Közben kétszer is járt náluk gyors egymásutánban az a falusi rokonuk, aki ideköltöztette őket. Először hozott egy zsák puliszkalisztet és egy zsák vöröshagymát, ebédre hetekig ezt ették: deszkára borított kemény puliszkát hagymával. Másodszor egy csebert hozott a román asszonynak, annak is kellett valami, amiben behordhatja a vizet. Azt látta, hogy mi vederben hordjuk, de sejtem, a vasasüzetben sem érthette a boltos, amikor nem magyarul kérte. Vagy még nem is volt rá pénzük?...

Nekem mondhata bárki, hogy a magyar nyelv ilyen nehéz meg olyan bonyolult. Ezek úgy megtanultak magyarul három hónap alatt, hogy az összes magánhangzóinkat helyesen ejtették. Először a gyerekek, aztán az anyjuk, akire már három hónap múlva senki se mondta volna, hogy román asszony, de hát az már ráragadt. Szerintem a milicista is megtanulta rendesen a nyelvünket, de csak a legnagyobb szükségében szólalt meg magyarul, és akkor is csak egy vagy maximum két szó erejéig. A felesége nem fogta vissza magát, a legtokéletesebb magyar fonetikával és grammatikával járt körbe mindenkihez kölcsönkérni mindenfelét:

— Eszti néni, legyen szíves, adjon kölcsön két tojást!

— De hiszen még a másik kétöt sem adta vissza — emlékeztette anyám a dolog másik oldalára.

— Igaz — ismerte el teketóriázás nélkül, becsületesen. És sokat nem töprengett azon sem, hogy ígéretet tegyen, mikor fogja megadni, vagy hogy egyáltalán vissza fogja-e adni, mert futott is Balog nénihez:

— Balogné, nem adna nekem két tojást kölcsön?

— Dehogynem — mondt Balogné már amiatt is, mert neki

mindig volt tojása, tojtak a tyúk-jai rendesen, és ő még nem járta meg a román asszonnyal. Amikor megjárta, ő sem adott többet kölcsön semmit.

— Csülök néni, adnál nekem két kanál kristálycukrot kölcsön? — kérdezte az öregasszonytól tegeződve, mert amaz letegezte az új lakót az első perctől kezdve, s a román asszony úgy gondolhatta, nála így szokás.

— Én neked nem adok semmit, te! Hiszen már el vagy adósodva mindenkinek, és eszed ágában sincs megadni...

Hozzáátartozik az igazsághoz, hogy Fischeréknek még nem volt adósa, s ez neki is eszébe juthatott, mert odament kopogtatni cukorért. De azok még ajtót sem nyitottak neki. Tették magukat, mintha aludnának vagy hátul lennének, a kertben.

Ezzel a kölcsönkérés még nem volt befejezve, a román asszony néha még kísérletezett, de a kölcsönadás számára bevégezett. Igaz, hamarosan már nem volt rászorulva, s ha éppen hiányzott valami a házból, hát küldte is valamelyik gyerekét a fűszereshez.

Az árulkodást is a milicista gyerekei vezették be az udvarra. Mi addig nem ismertük, illetve én már olvastam róla valamelyik könyvemben...

A fiúk, mármint a havereim hamar akartak fenőtté válni, s ezt úgy akarták sürgetni, hogy neki-fognak cigizni, megkértek, vegyem a fáskamrák kulcsát, és menjük be oda, ott senki nem láthat meg. Hátramentünk, rágyújtottunk, én nem szívtam még, csak próbálgattam a felnőtt pózokat, ami egyáltalán nem volt veszélytelen kísérletezés, tekintettel arra a rengeteg forgácsra, fűrészporra és tűzifára, ami a fáskamrákban volt, és bizony könnyen meggyúlhatott volna. Ott pőfékel a társaság, egyszer csak halljuk, hogy nyitják a szomszédos fáskamra ajtaját, ez volt a milicistáé. Intettem a fiúknak, hogy csend, és átlestem a két kamrát elválasztó deszkafal résein, a többi srác is a deszkafalnak nyomta a fejét. Foglalt lehetett a véce, s talán Rika dolga sem tűrt halasztást, hát ezért jött a fáskamrájukba, nem sejtette, hogy mi odaát... Felemelte a szoknyácskáját, és majd elejtették a cigarettáinkat: nem volt rajta bugyi. Gyönyörű, szabályos kerek feneke megvillant a kamra félhomályában, ilyet még nem láttam, valami kellemes, meleg hullám futott végig a testemen, éreztem is rögtön, hogy nem a cigi, hanem ez a bizsergés lehet férfivá válásom első jele...

Rika leguggolt, mi pedig csodálattal, ámulattal néztük, mi-

ként szotyogtatja robajgások közepette a földre azt, ami a puliszkából lett. Az orvos-igazgató fia, Vajda Tomi elég hangosan elkuncogta magát, ő sem bírta visszatartani, ami kitörőben volt belőle, akárcsak Rika. Vagy Tominak volt a legfejlettebb humorérzéke, vagy tőle állt a legtávolabb ez a látvány, számára lehetett a legidegenebb, a legfurcsább, mi már szokva voltunk ennél különbekhez is. Szóval Tomi nagyot kuncogott, Rika meghallotta, és túl lehetett már a nehezén, mert felugrott, átkukcskált, és úgy kiszaladt, mint kezemből a tojás, amikor anyámat fejen találtam.

— Eszti néni, Csülök néni! — kiabálta Rika már az udvar közepén. — Tessenek jönni gyorsan, mert Tubi, Csuti és a többiek szivaroznak a kamrában!

No de ilyet..., ámuldoztunk és értetlenkedtünk, mi köze a mi ci-

Csizmadia Attila fametszetei

gizésünknek ahhoz, hogy ő hátrajött szarni, hogy vévét csinált a fáskamrájukból?... Sietve nyomkodtuk el a cigiket egy üres konzervdobozban, amit aztán a biztonság kedvéért feltettem a fáskamra ereszenek pléhcsatornájába (még nem lopta el Balog bácsi), s a verésre felkészülten somfordáltunk kifelé az udvarra, ahol már várt ránk Csülök néni, kezében egy sodrófával, anyám pedig a seprűvel. Megfontolás

nélkül hitelt adtak Rika szavainak, aki a lépcsőjükről figyelte kárörvendően, hogyan kapjuk meg a magunkét. Csülök néni tudhatta, hogy Csuti nem fog hazudni, mégis megkérdezte:

— Cigarettáztál?

Csuti pityergésre hajló szájjal felelt:

— Igen.

A vénasszony a háza felé kergette unokáját a sodrófával, közben ütötte is a hátát és a fenekét, ügyelve arra, nehogy fejen találja. Miután a szobájukba értek, még akkor is ütötte, hallottuk Csuti nyögéseit.

Miközben a többiek, akik nem az udvaron laktak, kiosontak a kapun, anyám nekem is feltette a drámai kérdést:

— Szivaroztál?

— Nem — mondtam bátran, pedig féltem.

— Te! — visította anyám —

dás nélkül, tényleg nem szívtam a számba még egy slukkot sem. Anyám megsemmisülten engedte le a seprűt maga mellé, s ezzel zárta le a témát:

— Na, eridj a kócérájdoba, ne is lássalak!

Talán még el is szégyellhette magát, ezért feledte el, hogy mégiscsak elverhetett volna: én engedtem be a többieket a mi fás-kamránkba. Ami, ugye, le is éghetett volna. De mintha anyám agyában ez nem számítana akkora bűnnek, vagy tragédiának, mint az, ha elszívok egy cigi.

Az árulkodást nem vettük át a milicista gyerekeitől, mi maradtunk azok, akik voltunk odaköltözésük előtt. De valami történt akkor. Valami, amit még nem észlelt senki. Látszólag minden folyt tovább a saját medrében, az addigi megszokások és rend szerint. Fischernéhez változatlanul jöttek buzgón a tanácsadók, akik a jól végzett munka örömeivel távoztak. Csülök néni ellopta a román asszony mosófazekát is, majd visszaadta, kergette őt anyám, és kergette ő Dzsikát. Balogné etette a tyúkjait, melyek közül néha hiányzott egy-egy, de mindig előkerült. Babának udvaroltak tovább, rendíthetetlenül és energikusan, Csutival jó nagyokat hallgattunk a várban, a két nagyobbik Balog gyerek rajzolt, Laji hetente elveszett, anyám minden szombaton öngyilkos lett, béke volt, boldogság. A milicista naponta ugrott a bocskorból a csizmába, majd a csizmából a bocskorba, a román asszony a cseberből a vederbe, mert ő is vásárolt magának vedret, megtanulhatta a nevét. A virágok nyíltak, a budi telt, a galambok turbékolnak. Minden folyt rendesen...

Rendkívülinek először az tűnt, hogy a milicisták úgy elrugaskodtak tőlünk, mint a lajtos lova, amikor a mester rácsapott az ostorával. Otthagyták az udvar megszokottan röghöz kötött szintjét, és lakóinak addig mozdulatlan életszínvonalát, s szemmel láthatóan araszolva kapaszkodtak felfele, akárcsak Csülök néni futóvirágainak sebesen felfele örvénylő indái. Ők váltak az új idők igazi haszonélvezőivé, ők voltak az új világ legértékesebb, legbecsesebb emberei, bár ezt ők sem tudták magukról sokáig. Mi, a többiek, hamarabb vettük észre.

Ez önmagában nem esett volna rosszul. Az volt a fájó, a legfájóbb, a felejtethetetlen és megbocsájtathatlan, hogy mi — őket kivéve mindannyian — elkezdtünk csúszni szélsébesen lefelé. Az udvar s az udvarra kifolyó budi szintje alá.

(folytatjuk)

még hazudsz is?! Hát te hogy mersz hazudni? — és már feje fölött volt a seprű, a nyelével készült lesújtani.

— Nem hazudok — mondtam sértődötten, de sietve, hogy megelőzzem anyám lendületét —, én nem cigarettáztam!

— Lehelj rám! — szólított fel anyám, hogy meglegyen a bizonyítéka.

Ráleheltem egész tudómból, minden vacakolás és sunyisko-

Dante-műhely

A Pokol tizedik éneke

Elindul, majd kilép egy keskeny útra
a várfa lak s a sírok közti mezsgyén
3 jó Mesterem, én meg mögője búja.
— Erények Csúcsa — kezdtem —, be szeretném
— e rút köröket míg kedvedre járom —
6 hozzám ha szólnál, vágyamat keresvén.
A holtakat, akik e síri tájon
nyugosznak, láthatnám-e? Nézd, földetlen
9 ahány, és őre sincs, ki szembeszálljon. —
— De sírföldülük le lesz zárva menten,
ha Josafátból ide visszatérnek,
12 a fönti sírban nyugvó régi testben.
Kik mesterükkel foglyai e térnek,
Epikúrosz ó-tanait követték,
15 mondván, hogy testükkel meghal a lélek.
Nos, óhajod, mi szavadból kitetszék,
e körben hamarost valóra válhat,
18 mint másik vágyad is, mit rejt ma elméd. —
És én: — Jó Úr, szívem nyitott irántad,
de nem akartam túl sokat beszélni,
21 mivel ezt máskor is szememre hánytad. —
— Te toszkán, lám, e kont, bár tűz emészti,
te élve járod, s őszinte beszéded;
24 marasztaló szavam elől ne téj ki!
Beszéded lejtéséből jól kiértett,
hogy ama nemes földnek vagy szülötte,
27 mely engem talán nem mindig dicsérhet. —
E nem várt szó, amely fülembe tört be,
egy sírből szállt felém, és meglepett,
30 Vezéremhez hőköltem hát előle.
De ő: — Vissza! Ezt meg miért teszed?
Nézd, Farinata küszik ott magasra,
33 övétől fölfele látnod lehet. —
De már szemem szemébe volt akadva,
amíg a mellét s homlokát emelte,
36 hogy Poklot megvető gögjét mutassa.
Uram hű, gyors kezével most sietve
a sírok mellett feléje taszít,
39 mondván: — Szavadat mérséklet vezesse. —
Elértem így a szomorú lakig;
ő megnézett, majd csaknem visolyogva
42 ezt kérdezte: — Kik voltak őseid? —
És én, nem rejtve titkot válaszómba,
mindent készségesen elébe tártam,
45 mire szemöldökét magasra vonta.
— Elleneim valának mindahányan
— mondá — nekem, családomnak, a törzsnek,
48 de én megvertem őket két csatában. —
— Szétszóródtak, de mindig visszajöttek
— feleltem tüstént —, nem egyszer, de kétszer;
51 az ön népe nem volt ebben erősebb. —
Mellette most egy szomszéd árnya kelt fel

a földetlen üregből, de csak állig;
54 gondoltam is, hogy bizonyára térdel.
Körülnézett, kutató, hogy lát-e bárkit
amarrebb állni, vagy a közelemben;
57 s megértve, hogy csak holt remény, mit áhít,
sírova így szólt: — Ha nemes, büszke szellem
késztet járni e vak börtönvilágot,
60 fiam mért nincs veled? Hisz' őt kerestem. —
És hozzá én: — Nem egymagamra járok.
Ő, ki messzebb áll, kísért e honba,
63 ahová Gujdód talán sose vágyott. —
Szava s vétkének büntetési módja
nevét eszemben nyomban felidézte,
66 ezért beszéltem nyíltan, nem habozva.
Felugrott hirtelen, s kiáltva kérde:
— Hogy mondtad? Vágyott? Eljött hát halála?
69 Az édes napfény nem hull már szemére?
Ám tudta, hogy választ hiába várna,
mert hallgattam, a szavakat latolva;
72 csak elhanyagolt, s föl se tűnt továbbra.
A másik nemes árny, ki óhajomra
maradt velem, tartását nem lazítja,
75 nyaka nem mozdul, oldalán se borda.
Az előző beszédhez térve vissza:
— Ha nincsen erejük — folytatta végre —,
78 ez jobban fáj, mint gödröm bármi kínja.
Csakhogy még ötvenszer sem gyűl ki fénybe
a Hölgy arca, királynője e helynek,
81 s megtudhatod, hogy lehet még esélye.
S ha él az édes léthez régi kedved,
mondá hát: a nép s a törvényes szabályok

84 hozzánk miért egyre kegyetlenebbek? —
És én: — a kín és szörnyű bosszulásod,
mitől vörös lett szép Arbia árja,
87 a templomunkban ily imákba szállott. —
Felsőhajtott, s fejét kékdedre rázta;
— Nem valék egyedül — mondta —,
s szavamra,
90 ok nélkül mást se vittem vón' csatába.
De csak én voltam az, kinek a hangja
nyíltan védelmébe vette Firenzét,
93 bár mindahány a romlását akarta. —
— No, hogy nyugalmukat kiérdemejék
vérei — mondám —, oldja meg a bogját
96 annak, mit nyíltan hallani szeretnék.
Ha jól értem, ahogy mondani szokták,
ön látja ám, hogy mit hoznak az évek,
99 de nem tudja, hogy ma mi a valóság. —
Úgy látjuk, mint akik rossz szemmel élnek,
a dolgokat — mondta —, ha messze vannak,
102 hol fönt ragyog fénye a Nagy Vezérnek.
Jelenné válna, már nem támogatathat
értésükben az ész, csak hirt ha várhat
105 mástól, hogy miként él a földi fajzat.
Beláthatod, hogy eme holt tudásnak
bizonytal elkövetkezik a vége
108 a Kapunál, melyet majdan bezárnak. —
Ekkor, mintegy hibámat észbe véve,
szólék: — Mondja meg ama elesettnek,
111 hogy fia helyét élők köztire értse.
S ha válaszként a szám egy szót sem ejtett,
adja tudtára, hogy azért haboztam,
114 mert értesültségem nem vala teljesb. —
A Mester várt, hogy térjek vissza nyomban;
miért e nyíltabb árnyat arra kértem,
117 hogy mondja, kik ezek, vermekbe szórtan?
Így szólt: — Ezernél több hever a mélyben;
Frigyes, a Második is köztük alszik,
120 s a Bátoros; de többről nincs beszédem. —
Ezzel el is tűnt; én pedig az antik
költő felé térve azon merengtem,
123 hogy e hang ellenségesnek hatott itt.
Uram indult, én vele egy menetben,
majd így beszélt: — Mi oka zavarodnak? —
126 s a válaszmom is nyílt volt, leplezetlen.
— Vésd emlékezetébe, ami rosszat
jósolt neked — felelte Bölcs Vezérem.
129 — De most figyelj! — és újabb oktatólag
emelve szólt: — Ha majd a drága fényben
Előtte léssz, kinek szép szemepárja
132 mindent lát, élted útját is egészen
megtudhatod. — S már fordult, bal irányba,
a faltól messze közepre kerültve,
135 hol ösvény vágott le egy völgyalapálya;
és ennek máris érződött a bűze.

LŐRINCZI LÁSZLÓ fordítása
Settimo San Pietro, 1999. április-május

Jegyzet

A Pokol X. énekével kapcsolatban csupán egy teorémát szeretnék előadni.

Az elméleti fizika legújabb megállapításai szerint a világegyetem kialakulása előtt az idő nem létezett. Az egyik tudós megjegyezte: — Persze, a laikusok ezt egyszerűen nem érthetik meg... — Téved! Mi, úgynevezett laikusok, de akik ismerjük Dantét, igenis megértjük ezt az elméletet...

A X. énekből megtudjuk, hogy az epikúreusoknak — mivel nem hittek a túlvilági életben, a lélek halhatatlanságában, és csak a földi lét gyönyöreit keresték — a Disvári tűzben való pörköldésük mellett az volt a "szellemi" büntetésük, hogy sohase érzékeljék a je-

lent, hanem csak a jövőt lássák. De Farinata azt is elmondja Danténak, hogy a jövő viszont — idővel — egyre sűrűsödik-sűrűsödik, míg végül — az utolsó ítélet bekövetkeztével, Josafát völgyében (a "Kapunál"), ahogy a Biblia is jósolja — egy örök jelenné változik. Ugyanis ekkor az elítéltek visszatérnek a sírjukba (földi testükkel!), és ezzel az idő megáll fölöttük, többé nem is létezik, mint ilyen... Erről az állapotról (helyzetről) tehát éppen úgy nincs mit beszélnünk, akárcsak a semmiről, a világegyetem kialakulása előtt. Tudós urak, értjük mi is, hogy a halál (lehet akár bibliai "második" halál is) az idő végleges megszűntét jelenti, az örökös Semmit... A nagy Pontot.

...De addig... élvezzük a hatalmas vers lejtését, érzelmi és indulati hullámmását, a cselekmény változatossá, izgalmas menetét, Dante nyelvezetének stílárís szépségeit. Emlékeztetek arra, hogy amikor az előadás menetében kiélezettebb helyzetek állnak elő, költőnk a hendekaszillabus szokásos nőrímeit hirtelen megváltoztatja, elhagyja az utolsó félütemet, és hímírmesen felüti a sort, hogy a szó szoros értelmében pattanjon. (Lásd a 29-33. és a 37-42. sz. sorokat). Ez a költői módszer egyébként másoknál, például Eminescunál is megfigyelhető... Még valami: az olvasó bizonyára észreveszi, hogy Dante önözi Farinát, a firenzei patríciust. Megvallom, nem könnyen határoztam el ma-

gamat arra, hogy — Babits példáját követve — belekeverjem a szövegembe ezt a — kolozsvári ízlésem szerint — modorosnak tetsző személynévmást. De visszaemlékeztem arra, hogy a múlt században általános és kedves divat volt az önözés, s megszólalt a fülemben Tatjana levele is, Áprily Lajos szavaival: "Szeretem önt..."

Századunk első évtizede óta — Babits ekkor kezdte el fordítani a Színjátékot — a magyar asszonánc óriásit fejlődött; igyekeztem felhasználni az eredményeit.

Babits gyakorlatától eltérően számomra szigorú törvényt jelent a tiszta sorzárs. Nemcsak a szavalhatóságot segíti elő, hanem — a belső fülben csengő — olvashatóságot is. (L. L.)

KÓDEX —

A Habsburg irányítású szövetséges keresztény csapatok, miután Magyarországot a Bánát kivételével visszafoglalták, benyomultak a Balkánra egészen Szarajevóig és Szkopjeig. Az osztrák csapatok vereségét és visszavonulását követően a melléjük állt és a muzulmán lakosságot felkoncoló szerbek a törökök bosszújától félve tömegesen — mintegy 30 000 család — hagyják el Szerbiát pátriárkájuk, Arsenija Csarnojevics vezetésével. E Magyarországra menekülés következtében elsősorban Kosovó szerb népessége rendkívül meggyérült. Nagyobb méretű menekülésekre kerül sor a későbbi osztrák-török háborúk után is. Az elmenekült szerbek helyére a törökök elsősorban politikailag megbízható albánokat telepítenek a koszovói és szandzsáki területekre.

A határok stabilizálódásával a határ mindkét oldalán megindult a telepítő hatalomnak megfelelő, politikailag-katonailag megbízható határőr lakosság betelepítése a megszervezett határőrvidékekre. Ekkor népesül be újra az elpusztult boszniai Krajina szerb és muzulmán népességgel.

A határ másik oldalán a határvidékre mind a velenceiek, mind a Habsburgok tervszerűen telepítik be vagy csak egyszerűen átcsábítják a szerb lakosságot, amely kiváltságos helyzetű határőrként befogadónak legfőbb támaszává válik mind külső, mind a belső ellenséggel (Rákóczi kurucával) szemben. A 18. század első felében kijelölt határőrvidékek benépesítése alapvető hatást gyakorolt a mai Horvátország és Bosznia közös határvidékeinek, főként a szerb etnikai terület kiterjedésére (Krajinák).

A Rákóczi-szabadságharc leverését és a Bánát visszafoglalását követően a középkori Dél-Magyarország népességének túlnyomó többségét képező magyarság szinte nyomtalanul eltűnt. Az osztrák kormány tervszerű kolonizáció keretén belül az ide menekült délszlávok mellé főleg dél-németországi katolikus németeket telepített, majd a tiszai szerb határőrvidék felszámolása után megnyílt az út a magyarok vissza-, a szlovákok, ruszinok, románok, csehek betelepítése előtt, mely a mai Vajdaságban és Kelet-Szlavóniában szinte egyedülálló etnikai tarkaságot eredményezett.

Az elszigetelt, állandó törzsi villongások közepette élő, hegyvidéki környezetben húzódó Crna Gorában a török időkben sem változott az ortodox vallású szerb etnikai jelleg. A velenceiek cattaroi támaszpontjának szomszédságában lévő területen a török uralom csak névleges volt. Az ortodox egyház által összefogott törzsek a 18. századtól fokozatos sikereket érnek el a függetlenség felé vezető úton, mely a 19. század elején tényleges, 1859-ben nemzetközileg elismert függetlenséghez vezetett. Ekkor Crna Gora volt fő szövetségese, Oroszország mellett az egyetlen független állam, ami a Szerbiától és a szerb etnikum törzsétől való közel félévezredes elkülönülés mellett megnövelte az itt élő szerb lakosság regionális, crnagorai öntudatát, ami később, a 2. világháború után hivatalosan is elismert, önálló nemzet kialakulásához vezetett.

A 19. sz. első felében a belgrádi pasalikban élő szerbek felkelése nyomán a szultán elismeri a Belgrád kb. 100 km-es körzetére kiterjedő szerb fejedelemség autonómiáját. Ebben az államalakulatban született meg a szerbek első nemzeti programja, amely az összes szerb (illetve annak nyilvánított délszláv) lakta terület egy államában, Szerbiában való egyesítését tűzte ki célul. Ehhez az ideológiai alapot a híres szerb nyelvész, Vuk Karadzity szolgáltatja (szobra a Tabánban áll), aki szerint minden délszláv szerb, csupán a vallásuk különbözik.

A szerb nemzeti egység megteremtésére törekedve 1876-ban Szerbia és Montenegro megtámadta a Török birodalmat. Az orosz segítséggel megnyert háborút lezáró 1876-os Berlini Kongresszus elismeri Szerbia függetlenségét és határát a kompakt szerb etnikai területre kiterjeszti, de az eredeti célt, Bosznia-Hercegovina és a Novi Pazar-i Szandzsák annektálását nem sikerült elérni, hanem az Osztrák-Magyar Monarchia szállta meg.

— INDEX

PARAMUZIKOLÓGIA 42.

A ZENE emberi jogai...?!

Ha kinyitjuk a Mozart-zene dobozát, a szimfóniák sorából alig nyolcat emelhetünk ki, mint a ma élő (játszott) zenerepertoár kedvelt darabjait. Elítélendő ez a szűkmarkúságunk? Korántsem az. Inkább a választásunk minőségi igazolása: az érett művek, a Mozart-zene "öregkori" darabjainak tisztelete, szeretete. Itt minden letisztul, leegyszerűsödik. A letisztulás katartikus, a leegyszerűsödés a lényeg megtalálása.

Ha az európai zene eddigi létét vizsgáljuk, úgy egy hasonló folyamatot figyelhetünk meg: a mai repertoár az utóbbi kétszáz év zenéjét nyújtja a hangversenyek közönségének. Ma, úgy tűnik, egy korszak zárul le, végeredményekkel, szintézisekkel, nosztalgiával elegyes drámai időszak. Ahogyan mind jobban visszamegyünk Mozart korábbi műveihez (fiatalkori remekeihez!), éppúgy visszaálmodjuk ezeréves polifóniánk "fiatal éveit" is, a reneszánsz muzsikát, a korai polifón hangzásokat. Öregkori jelenség az ilyen "VISSZAEMLEKEZÉS A GYERMEKKORRA!" Ha az egyes korszakokat elemezzük — ez kb. kétszázéves időszakot jelez —, akkor azokban is végigélhetjük a megszületés-ki-fejlődés-elmúlás hármas pályáját. A barokk zene a XVIII-ik századra előregedik. A romantika kora most, a mi századunk végén leheli ki lelkét, hogy majd későbbi korokban újrászülethessen, mint megannyi más előző stílus. Sok és sokféle zene-dobozt nyitogathatunk ki, de mindenhol egy furcsa dologgal találkozunk, a MÓDDAL, AHOGYAN A ZENÉT KEZELJÜK, AHOGYAN VISELKEDÜNK VELE. A zenével mint élőlényvel bánhatunk szépen, és persze durván is. A kezdetek mindig simogatással indulnak: *Ars Nova* Landinóval, zenei újjaszületés Palestrinával, örömteli kitárulkozás Mozarttal, a zene széttördelése, egyszerűen brutális

zálása a mellékágakon; az *Ars Antiqua* tartalmi kiürülése, az 1400-as évek polifón *szövődőmei*, az öregekörében is "vitézkedő" barokk, a helyét nem lelő 20-ik századközépi "moderneskedés". Ezeken a neuralgikus pontokon mindig továbbléptünk — negatív irányban! Mind több elem került a zenébe, amely néha csak fenytette, máskor tettelegesen is bántalmazta a ZENÉT. A disszonanciák túlhajszolása azzal a jelszóval, hogy a fejlődés során mindent megszokunk, csak idő kérdése, egyike a módnak, ahogyan a zenével bántunk. A zene folyamatosságának — szinte bárdal való széthasogatása bizonyos stílusokban — művészi elvvé is előlépett, esztétikai kategóriává nőtte ki magát. A végeletekig fokozott hangerő, akár úgy, hogy csak elektromos ütések erejéig vagy hallást romboló, hosszú órákig tartó jelenségként tűnt fel, egyaránt brutális beavatkozás volt a zene-élőlény életébe. Ezek az elemek — csak nagyon keveset soroltunk fel belőlük! — kétségbe vonták a ZENE EMBERI JOGAIT IS —, hogy mai keletű szóképpel jelezzük a dolog mibenlétét. Régen túlléptünk a mozarti intésen, hogy a zene bármit is fejezzon ki, nem lépheti át a zene határait, nem versenghet az emberi lét minden durvaságával, brutalitásával, a zene minden körülmények között ZENE KELL HOGY MARADJON.

Hol vagyunk már ettől?!

Éppen ez a kérdés: miért kellett ennyire szembeszegülnünk a zenével? Talán azért, mert már nem tudtunk megbirkózni vele? Nem a zene "fáradt" el, hanem mi magunk? És tehetetlenségünkben bánunk a zenével durván?

Erre meggyőző példa melódiaszegénységünk: panaszkodásunk, hogy mára már minden harmóniai tartalék kimerült, építési tehetségtelenségünk, amiért nem tudunk egyetlen olyan formát sem kitermelni századunkban, mint amilyen a FUGA vagy a SZONÁTA volt. Az improvizált formák sokasága, a rögtönzés ol-tárra emelése ékes bizonyítéka tehetetlenségünknek. Az emberi-élőlény-zene teleaggatása kristálylétű zenékkal (zaj-ékkövekkel), alvótudatú, növény-létű HANGOKKAL, állati-létű zenék hívójeleivel, szignáljaival (osztinátók) nem vezette sehová, inkább csak agyonterhelte a zenét. E terhektől roskadozik manapság is az élő zene és nemcsak az ún. komolyzene, de még a könnyű műfajú is.

TERÉNYI EDE

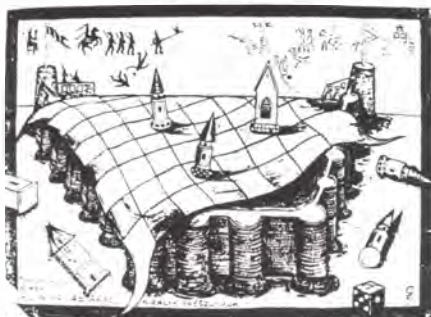

HOL-

Június végén az UNESCO, az ENSZ nevelésügyi, tudományos és kulturális szervezete, valamint a Tudomány Nemzetközi Tanácsa karöltve rendezte meg a TUDOMÁNY VILÁGKONFERENCIAJÁT. A Budapesten június 26. és július 1. között zajló rendezvényen mintegy negyven nemzetközi szervezet képviselői, a világ vezető tudósai arról tanácskoztak, hogy különös tekintettel a tudomány sikereire és kudarcaira, az újabb kihívásokra milyen cselekvési stratégiát kell kidolgozni.

Hatalmas erdélyi vonatkozású kultúr- és irodalomtörténeti anyagot görget levéltári kutatások alapján Gömöri György: A bujdosó Balassitól a meggyásztól Zrínyiig

Karinthy Frigyes

VÍZSZINTES: 1. 1912-ben megjelent elbeszélés-kötete. 16. Urán. 17. Tenger, németül. 18. Zenei rövidítés. 19. 1936-ban kiadott, novellákat és humoreszkeket tartalmazó kötete. 20. Állófilm. 21. Oklevél. 22. Horvátországi város. 24. Kutya. 26. Baku központjában áll. 27. Indulatszám. 29. 1923-ban megjelent regénye. 31. Egy, németül. 33. Tárgyal, egyeztet. 34. Edgar Allan... A hold rója. 35. Ihs József gyakran ezen a néven szerepel kabaré-jelenetekben. 37. Igeköltő. 38. Jöjj! 39. Egykori kínai elnök. 40. Légi kalóz igéje. 41. Ilyen is lehet a román melléknév. 44. Nyugat-európai kelta nép volt. 45. Ön. 46. Keresztül ver. 48. Osztrák, kubai és német kocsi nemzetközi betűjele. 49. Téli sporteszköz. 50. Verseskötete 1938-ból. 51. Humoros elbeszéléseinek kötete (1916). 52. Marokkói város. 53. Majszol. 56. Cimbora. 57. Erdélyi település. 58. Olaszországi település (CLES). 60. Kálium és oxigén vegyjele. 61. Kicsinyítő képző. 62. Irodalmi karikatúránk kötete. 64. Híres magyar színész névbetűi. 65. Cogito...sum. 67. Dögező ragadozó. 68. Répa egyenmő hangzói. 69. Olaj, angolul. 70. Udító ital. 71. Beléd eresztő fullánkját (a kígyó). 72. Pusztít. 73. Kovács Dénes. 74. Orr-fül-gége szakosztály. 75. L. G. 76. Hírhedt SS-orvos. 80. Színházi karikatúránk kötete (1926). 82. Haltozás. 83. Edényt zsenigél. 84. ...kart, törpe versenyautó. 85. Hosszútávfutás. 87. Tellúr és szén vegyjele. 88. Kerület röviden. 89. Arany. 90. Humoros elbeszéléseinek kötete (1926). 95. Tej, angolul. 96. Továtűnő, feledésbe merülő. 99. A pintyfélék családjába tartozó énekes-

című tanulmánykötete (Argumentum Kiadó, Budapest, 1999.)

A kolozsvári Tinivár kiadásában jelent meg Horváth Arany publicisztikáinak gyűjteménye Elrabolt méltóság címen.

SEMNI — JEGYEK címmel kétnyelvű kiadás készült a brassói ETIOS kiadásában, Szemlér Ferenc verseiből. Válogatta, fordította és jegyzetekkel ellátta a költő leánya, Lendvai Éva.

Bányai János és Kontra Ferenc kapta Újvidéken az idei Hfd-díjat.

Július 1-3 között Kolozsvárott sor került a Zsurka Péter emléknapiakra. Szimfonikus hangverseny keretében műsoron szerepelt Mozart G-dúr hegedűversenye, Bartók 2. Hegedűversenye, Chausson Poème de Mendelssohn e-moll hegedűversenye; közreműködött Márkos Albert, Selmeczi János, Karácsonyi István, Ágoston András és a kolozsvári Transilvania Filharmonia zenekara; vezényelt Kesselyák Gergely. Június 2-án de. megemlékezés és koszorúzás Zsurka Péter házsongárdi sírjánál, du. kamarahangverseny az RMZT és a Kolozsvári Rádió közös szervezésében. Műsoron Bartók, Ravel, Debussy, Kreisler, Paradisi, Márkos Albert (1914-1981), Hän-

del-Halvorsen, Mozart és Csajkovszkij művei; közreműködött Gál-Tamási Mária, Kádárné Rajka Imola, Kostyák Attila, Botár Gerő, Guttman Zoltán, Lajosné Bayer Mária, Márkos Albert, Line Ildikó, Bányai Miklós, Selmeczi János, Karácsonyi István, Ágoston András; zongorán közreműködött Adorján Zsuzsa, Rónai Ádám és Székely László. Június 3-án a Zsurka Péter Emléknyv könyvelőzetesére, valamint kerekasztal-beszélgetésre került sor meghívott előadók és a volt tanítványok részvételével.

A Korunk szerkesztőségében július 1-én került sor a Színház, történeti színház rendezvényre. Szerzők: Visky András, Nánay István, Poszler György, Csiky András, Boér Ferenc, Hatházi András, Spolarics Andrea, Bodó A. Ottó, Dimény Áron, Bogdán Zsolt, Kali Andrea, Prezmer Boglárka, Pálffy Tibor, Szabó Tibor, Bíró Béla, Bérczes László, Czegő Csongor, Zsigmond Andrea, Imreh István, Varga-Járó Ilona.

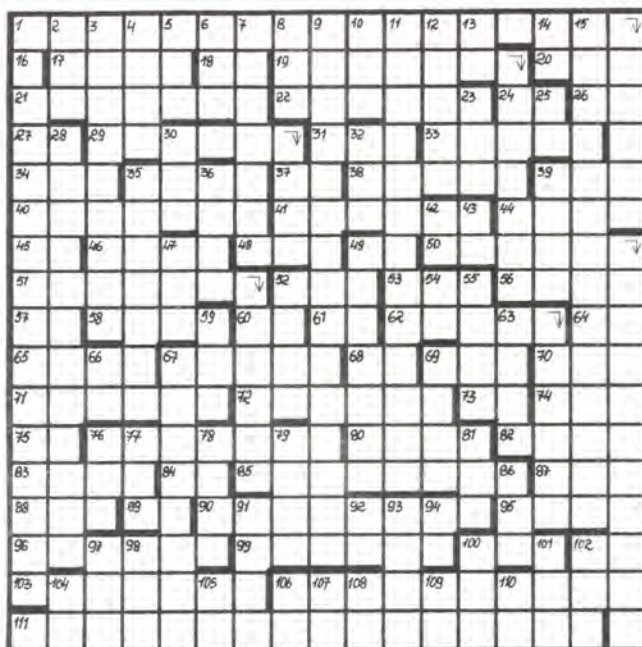
A Helikon 10. számában hibásan jelent meg SZÁLINGER BALÁZS neve. Szerző elnézését kérjük.

-MI

madár. 100. Csillagunk. 102. Híres kolozsvári színész és rendező névbetűi. 103. 1915-ben megjelent elbeszélés-kötete. 106. Regénye, mely 1931-ben franciául is megjelent. 111. Humoreszk-kötete (1917).

FÜGGŐLEGES: 1. Ez a humoreszk-kötet 1913-ban jelent meg. 2. Vonatkozó névmás. 3. Egyik színműve (1927). 4. Talál. 5. Hazai terepjáró. 6. Székességi ház. 7. Fényes lakás, névelővel. 8. Panit központjában áll. 9. Ez a kötet száz humoreszket tartalmaz. 10. Lehar Ferenc operettje. 11. 1937-ben kiadott regénye. 12. A sivatag hajója. 13. Nem mellek. 14. Redő egyenmő hangzói. 15. Találkozás egy..., elbeszélés-kötete 1913-ból. 23. Ciripelni kezd! 25. Bárium. 28. Tragikomédia című. 30. Kapsz. 32. Ing betűi. 35. Mozgóképfilm-játékának címe. 36. Hazai város. 39. Kismanó. 42. Alkotás. 43. Kerget. 47. Füredhez tartozik. 49. Jugoszlávia fő tagköztársasága. 52. Székely-... Kodály Zoltán műve. 54. Fahajtás. 55. Hüllő. 59. Könnyezik. 63. Becézett női név. 66. Neves Korunk-szerkesztő névbetűi. 67. Érzelmű megnyilvánulás. 69. Fát nemesítő. 76. Vízet húz. 77. Becézett női név. 78. Híres román filmrendező volt. 79. Lantán és nátrium vegyjele. 81. ... Blandiana, román költő. 86. Fohász. 91. Karám. 92. Igeköltő. 93. Operaszó. 94. Személyes névmás. 97. Magyar Távirati Iroda. 98. Nálunk is honos madár. 100. Holland és spanyol kocsi nemzetközi betűjele. 101. ...-parál, e-lőkészít. 102. Meggyőződés. 104. Dísz. 105. Elfogadható. 106. C. J. 107. Apát rokonmű hangzói. 108. Praeodifium. 109. L. N. 110. Ámbrus Vera.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A HELIKON 14. számában közölt, Vasárnap a tó partján című rejtvenyünk megfejtése: Békén hallgat a viskó / Füst nyomja föl a földet. / A határtalan ég veres kódéhez. / Remények álma száll / Tornyokról, háztetőkről;

Ula nemeli jektelij corfebet newen lean. Bijnek mijkoron az eu vra. el ment volna mezze valo vtra. ez lean kezde kezerehetnij az eu jegesenek zerev menel. ez kezde ez lean budosnij es kerengij mykeppen budoso keulemó keule mb setet helyjeken chak emmaga egyje

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LASZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MOZES ATTILA: próza, kritika
NAGYMÁRIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számitógépes tördelés: NAGYMÁRIA; nyomtatja a Misztóttfalusi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 243 Telefon: 132309, 132096

A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288